

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 1.

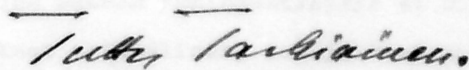
V. a. Asianhoitaja Tarkkainen.

3/1-44.

ROOMA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ. 6 / 120 Sal - 44
 KIRJELMÄ n:o 1/1. 24/1-44
 Rooma SSA 3 P:INÄ tammi KUUTA 19 43. OMA OMA
 VIITTAUS: N 5. 810.
 P:INÄ KUUTA 19 P:TTY n:o
 VIITTAUS: D. U. M. / 19
 Ulkoasiainministeriö LLE
 ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 1.

Lähetystö kunnioittavasti Ministeriölle lähettää
 tämän mukana raporttinsa n:o 1, jonka nimikkeenä on:
Italian kuningashuoneen asema.

v.a. Asiainhoitaja:

 Tuttu Tarkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö

6 120 Sal 44

Salainen.

RAPORTTI n:o 1

24/1-44

Rooma ssa 3 p:nä tammi kuuta 1944.

5.

810.

Asia: Italian kuningashuoneen asema.

Samaan aikaan kuin Italian sosiaalisessa tasavallassa määrätään poistettavaksi monarkiasta muistuttavat emblemit ja takavirikoidaan kuninkaan omaisuus sekä kohdistetaan kiivas häpäisypropaganda etenkin nykyistä hallitsijaa vastaan, Vittorio Emanuele III jatkaa liittoutuneiden puolella ponnistelujaan oman kruununsa säilyttämiseksi ja koko Savoian suvan aseman pelastamiseksi. Ja samaan aikaan Etelä-Italiassa käydään vilkasta keskustelua kuninkaan ja hänen sukunsa kohtalosta.

Roomaan saapuneiden tietojen mukaan kuningaskysymys ei ollut rintaman eteläpuolella vähään aikaan aktuaalinen, sen jälkeen kuin Vittorio Emanuele oli hankkinut Italialle myötäsotivan aseman liittoutuneiden rinnalla ja itse luopunut Albanian kuninkaan ja Etio-pian keisarin arvonimestä. Sysäyksen asian kehitykselle antoi vasta marraskuun puolivälissä marsalkka Badoglio yritykseen luoda laajalle demokraattiselle pohjalle perustuva hallitus, yritys, joka juontaa juurensa Moskovan konferenssin päätöksestä "demokratisoitaa" Italian hallitus. Kuninkaan ja Badoglio'n paetessahan liittoutuneiden puolelle 8.9.43 julkaistun aselevon jälkeen ainoastaan muutamat marsalkan hallituksessa olleet kenraalit ja amiraalit seurasivat heidän esimerkkiään. Siitä alkaen Badoglio'n ministeristö

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

oli selvä sotilaskabinetti. Sen demokratisoittamisaike raukesi kuitenkin, kuten lähetystön edellisessä raportissa (n:o 53, 22.12.43) on kerrottu, kaikkien antifascististen puolueiden kieltäytyessä myötävaikuttamasta uuden hallituspohjan syntymiseen. Nämä puolueet ovat esittäneet yhteistyönsä ehdoksi sen, että kuninkaan on luovuttava kruunustaan ja kruununprinssi Umbertoon (synt. 1904) luovuttava vallanperimyksestä alaikäisen poikansa, Napolin prinssin Vittorio Emanuelen (synt. 1937), hyväksi. Badoglion oli tyydyttävä alivaltiotihteereistä kokoonpannun teknillisen hallituksen muodostamiseen.

Ja näin oli kysymys kuninkaasta ja kuningashuoneesta tullut puheenaiheeksi, jona se yhä tänäänkin on.

Vittorio Emanuelen itsensä kanta on selvä. Hänen väitetään sanoneen, ettei ennenkään ole nähty kuninkaan luopuvan kruunustaan sen vuoksi, että hän on vaihtanut hallitusta. Olivatpa nuo sanat todella hänen lausumiaan tai eivät, joka tapauksessa ne soveltuvat siihen käsitykseen heinäkuun 25. päivän hallituksenvaihdoksen valtiotäätönsä mukaisuudesta, jonka kuningas aikoinaan tahtoi antaa ja josta min. Talas raporttoi. Myöskään ei liene kuninkaan luonteelle vierasta se tavaton kyynillisyyksi, jota osoittaisi kaikkien häneen kohdistettujen syytösten (fascismin suosimisesta, sodan aloittamisesta ja sen tarpeettomasta pitkittämisestä, kansansa hylkäämisestä j.n.e.) leimaaminen yksinomaan hallituksenvaihdosta koskeviksi.

Kuninkaalla on ollut (ainakin toistaiseksi) uskollinen kannattaja Badogliossa. Asenteensa perusteluksi marsalkka on vedonnut paitsi henkilökohtaisiin siteisiin, kuten uskollisuudenvalaansa ja vuosikymmeniä kestäneeseen palvelukseensa, myös siihen seikkaan, että Vittorio Emanuelen henkilö muodostaa kaikkia italialaisia yhdistävän symbolin. Tämän väitteensä tueksi hän on viitannut siihen tosiasiaan, että tasavallan julistamisen jälkeen melkein kaikki ulkomailla olevat

Italian diplomaattiset edustajat jäivät hallitsijalle uskollisiksi. Badoglio teknillisine hallituksineen on vailla yhdenkään järjestytyneen puolueen kannatusta. (Viimeksi saatujen tietojen mukaan kuitenkin on alkanut herätä pyrkimyksiä entisen monarkistis-vanhoillisen "sinipaitojen" puolueen henkiinherättämiseksi.)

Lähetystön raportissa fascisminvastaisesta rintamasta mainittiin, että n.s. kansakunnan vapautuskomiteoihin liittyneiden antifascististen puolueiden keskuudessa vallitsee vahvako tasavaltalaisuustendenssi. Kumminkin näiden puolueiden Etelä-Italiansa olevat johtoelimet ovat päättäneet toistaiseksi hyväksyä monarkian ja Savoian suvun kuninkaan pojanpojasta alkaen¹⁾. Tarkoituksena olisi uskoa hallituksen johto regentille Napolin prinssin alaikäisyyden ajaksi. Näiden ajatusten tunnetuimpia eksponentteja ovat maanpaosta palannut ent. ulkoasiainministeri kreivi Sforza ja iäkäs napolilainen filosofi Benedetto Croce. Nämä eivät vastusta kuitenkaan Badoglioa, jota Croce on ilmoittanut kunnioittavansa ja jolle Sforza on sanonut olevansa valmis uskomaan tehtävän ulkomailla. Crocen tärkeimmistä lausunnoista kannattaneen muuten mainita hänen lehdistön edustajille ilmaisemansa huolestuneisuus siitä, että kuningas pyrkii muodostamaan sotilasdiktatuurihallituksen fascismin palveluksessa turmeltuneista kenraaleista. Lisäksi hän on äskettäin julkisuudessa sanonut katsovansa kuninkaalla olevan enemmän syytä fascismin valtaanpääsyyn kuin Mussolinilla. Sforza taas on kirjoituksissa ja puheissa syyttänyt Vittorio Emanuelea siitä, että tämä "rikkomalla pyhimät valat on syössyt maan turmioon".

Näiden monarkisti-liberaalien sanoilla on erittäin suuri

1) Erään sveitsiläisen lehtitiedon mukaan kommunistipuolueen (sic!) edustajat olivat 14.11.43 vastustaneet sosialistien vaatimusta tasavallan viipymättömäksi julistamiseksi.

kantavuus rintaman pohjoispuolellakin; tähän on fascistisella lehdistöllä osuutensa, se kun tuon tuostakin lainaa Crocen ja Sforzan lausuntoja. Heidän ajatuksillaan on tasavaltalaisen neofascismin kanssa muitakin yhtymäkohtia kuin kuninkaan ja kruununprinssin henkilön kieltäminen. Ja vähitellen täytyy ruveta vakavasti ottamaan lukuun Crocen ja Sforzan ajatusten tunkeutuminen Italian tasavallan puolelle, jossa monen valistuneen kansalaisen kuulee väittävän, että tasavallalla on vanhastaan ollut italia-laisten korvissa paha kaiku ja että nykyiset vaiheet ovat osoittaneet tämän valtiomuodon merkitsevän epäjärjestyksen tilaa. Kuninkaalla ja kruununprinssillä ei tosiaan ole sanottavaa kannatusta, mutta toisaalta Savoian suvun säilyttämistä valtaistuimella ei myöskään tunnuta yleisesti ja ehdottomasti vastustettavan. Se motiivi, joka Etelä-Italiassa on vienyt nykyiseen ratkaisuun, ei ole Roomassakaan vailla eräänlaista pätevyyttä. Ja tämä motiivi on se, että saman henkilön, joka on saattanut maan turmiolliseen sotaan, on otettava vastuu katkerasta rauhastakin; sitten mauri saa mennä.

Liittoutuneille lienee ollut yllätys ja arvattavasti Englannille ja Yhdysvalloille pettymys, etteivät antifascistit suosineet yhteistyöhön kuninkaan ja Badoglion kanssa. Nykyinen interregnum on eittämättä omiaan heikentämään liittoutuneiden rinnalla sotivan Italian prestigeä. Badoglion lupaus luopua hallituksesta, kunhan Rooma on vallattu, sekä ulkoasiainministeri Edenin vakuutus siitä, etteivät Vittorio Emanuele ja Badoglio ole ainiaan vallassa ja että Italian kansan tulee saada vapaasti päättää heidän seuraajistaan, ovat merkinneet vain ratkaisun lykkäämistä epämääräiseen tulevaisuuteen. Nykyhetken Italian traagillisimpia piirteitä onkin se, että, sodan riehussa maassa ja jakaessa Italian

kansan eri leireihin, tällä kansalla ei ole ainoatakaan miestä, jota puolella tai toisella ei olisi julkisuudessa häväisty ja johon kansa ^{voisi/} kiinnittää luottamuksensa ja toiveensa. Mussolini - yhä useampien ja varmempien tietojen mukaan sielunvoimiltaan heikenneenä - on nykyään kansan tietoisuudessa enää varjo entisestään. Hänen kannattajajoukostaan ei toistaiseksi ole ilmestynyt kansaa kokoavia, voimakkaita henkiä. Etelä-Italiassa taas jatkuu Sforzan ja Crocen vastarinta kuningasta vastaan, joka käyttää tilannetta hyväkseen hankkiakseen kannatusta itselleen ja kehoittaakseen, kuten uudenvuodenjulistuksessaan, Italian kansaa kokoutumaan laillisen hallitsijansa ympärille. Vittorio Emanuelella lienee takanaan jonkinlainen liittoutuneiden, s.o. ainakin Englannin, äänetön tuki, mutta senkään jatkuvaisuudesta tuskin lienee varmuutta.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 2.

V. a. Asiamies Tarkkainen.

14/1-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

ULKOASIAINMINISTERIÖ

KIRJELMÄ n:o 19/7

14/122 Suht. 1844

Rooma SSA 14 P:NÄ tammi KUUTA 19 44.

7/2-44 No - Latl -

VIITTAUS:

NIMIA ASIA

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

5 C10

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 2.

Lähetystö kunnioittavasti Ministeriölle lähettää tämän mukana raporttinsa n:o 2, jonka nimikkeenä on:

Veronan oikeusjuttu.

v.a. Asialinnoitaja:

Tuttu Tarkiainen.

Tuttu Tarkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 2

Rooma ssa 14 p:nä tammi kuuta 19 44. 14 122 Sal 44

Asia: veronan oikeusjuttu.

ULKOASIAINMINISTERIÖ	
7/2-44	No -
5	C10

Jo Mussolinin uuden valtakauden alussa ilmoitettiin niiden fascismin suurneuvoston jäsenten, jotka heinäkuun 24. ja 25. päivän 1943 istunnossa äänestivät hänen kukistumiseensa johtaneen päiväjärjestyksen siirtymismuodon puolesta, joutuvan vastaamaan teostaan erikoistuomioistuimeen. Asiasta oli lehdistössä pienin väliajoin kirjoituksia ja lupauksia, joten se ei päässyt yleisöltä suinkaan unohtumaan. Sitä yllättävämpää oli se, että viime joulukuun lopulla levisi - m.m. viralliselta taholta ulkomaalaisille kirjeenvaihtajille ilmoitettuna - tieto päätöksestä oikeusjutun siirtämisestä epämääräisen pitkälle ensi kevääseen. Kuten oli odotettavissa, tämä herätti yleisessä mielipiteessä, joka nykyään ilmaiseksen paljon herkemmin ja avoimemmin kuin varsinaisen vanhan fascismin kautena, sekä pettymystä että arvostelua Mussolinia ja hallitusta kohtaan. Syntyi arveluja, että valtion päämies ei sitenkään uskaltanut tehdä ratkaisua, että hän tunsii hellyyttä vävyään, Cianoa, kohtaan, joka laajalle levinneen käsityksen mukaan personifioi kaiken sen mädännäisyyden, joka fascismin järjestelmään oli päässyt pesiytymään, tai että Italian tasavallan hallitus arkaili peläten maineensa kärsivän ulkomailla j.n.e. Ulkomaillakin esitetyt kärkevät lausunnot Mussolinin epäröinnistä tunkeutuivat

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Rooman yleisön tietoon. Kotimaan sanomalehtiin alkoi ilmestyä kirjoituksia, joissa verraten avoimesti vaadittiin oikeuskäsittelyn aloittamista. Sen vuoksi julkaistiin tammikuun ensimmäisellä viikolla lehdissä lyhyt virallinen tiedonanto, jossa sanottiin ducen pysyvän päätöksessään oikeudenkäynnin toimeenpanemisesta.

Tarkoitusta varten nimitetty "ylimääräinen erikoistuomioistuin" kokoutui 8.1.44 Veronan Castel Vecchioon ensimmäiseen istuntoonsa. Käsittelyn alkamisesta ei ilmoitettu julkisuudessa. Vasta 11.1. iltapäivän lehdissä oli lyhyt uutinen, jossa kerrottiin tuomioistuimen olleen koolla ja edellisenä päivänä langettaneen pettureiden tuomion. Oikeuden päätös julkaistiin 12.1.44.

Ylimääräiseen erikoistuomioistuimeen oli nimitetty puheenjohtajaksi asianajaja Vecchini sekä jäseniksi metallityöläinen, miilisin kenraali, kaksi muuta miilisiupseeria, miilisisotilas, kirurgian professori, insinööri sekä asianajaja. Yleisenä syyttäjänä oli muuan asianajaja ja syytetyillä oli puolustusasianajajansa.

Syytettyinä olivat siis kaikki ne 19 suurneuvoston jäsentä, jotka olivat äänestäneet Mussolinia vastaan ¹⁾. Näistä oli ainoastaan kuusi, nim. ent. ulkoasiainministeri Ciano, marsalkka De Bono, ent. kulkulaitosministeri Cianetti, ent. maatalousministeri Pareschi, ent. puolueensihteeri Marinelli ja ammattiyhdistysmies Gottardi, saatu pidätetyksi ja tuoduksi oikeuden istuntoon. Muut syytetyt ovat paossa, suurimmaksi osaksi tietymättömissä, toiset (kuten kohtalokkaan päiväjärjestykseen siirtymismuodon laatija, kreivi Grandi, ja ent. Berliinin ambassadööri Alfieri) tiettävästi ulkomailla, toiset Etelä-Italiassa (kuten ent. valtiovarainministeri ja kansainvälisen maatalousinstituutin presidentti Acerbo).

Syyte perustui sotaväen rikoslakiin ja koski maanpetosta

1) Grandi, Federzoni, De Bono, De Vecchi, Ciano, De Marsico, Acerbo, Pareschi, Cianetti, Balella, Gottardi, Bignardi, De Stefani, Rossoni, Bottai, Marinelli, Alfieri, Albini ja Bastianini.

tai viholliselle annettua apua, jotka olivat ilmenneet "useissa kouksissa, etenkin fascismin suurneuvostossa 25.7.43 Roomassa suoritettun äänestyksen yhteydessä, yhteistuumin tapahtuneessa aatteen pettämässä, salajuonessa valtion riippumattomuutta vastaan sekä maan vastustuskyvyn ja sotavoimien toiminnan heikentämisessä, levittämällä illusioita nopeasta rauhanteosta, sekä täten vihollisen auttamisessa". Todistajina kuultiin m.m. ent. puolueensihteeriä Scorzaa ¹⁾ sekä luettiin sisäasiainministeri Buffarinin ja opetusministeri Bigginin sekä ministeri Farinaccin kirjalliset todistajalausunnot.

Stefanin tietotoimisto on tehnyt oikeuden istunnoista laajan referaatin, joka on levitetty ulkomaillekin ja jota sen vuoksi on tarpeetonta tässä selostaa. Saksan ambassaadin Roomassa olevalta sanomalehtiavustajalta olen kuullut mainitun referaatin julkaisemisen myöhästyneen vuorokauden verran sen vuoksi, että teksti oli ollut Mussolinin tarkastettavana, joka mahdollisesti on pyyhkinyt siinä sellaisia kohtia, jotka eivät olisi soveltuneet ad usum delphini.

Syytettyjen lausunnot paljastavat useissa paikoin sen, miten kauan Mussolinin lähinten miesten ja puolustusvoimien korkeimman johdon keskuudessa oli suunniteltu järjestelmän muutosta tai suoranaista petosta. Cianettin lausunnossa syytetään yleisesikuntaa ja armeijan ylintä upseeristoa maanpetturuudesta, joka olisi alkanut jo Albanian sodan aikana ja jatkunut Pantellerian, Sisilian ja Augustan tapahtumien yhteydessä. Oikeuden puheenjohtaja luki marsalkka Cavallero-vainajan muistion, jossa kerrotaan korkeimpien upseerien jo vuoden 1942 marraskuusta alkaen harkinneen Mussolinin syrjäyttämistä ja tulleen siihen tulokseen, että Badoglio oli sopivin

1) Scorza on "asetettu valvontaan". Häntä syytetään siitä, ettei hän mobilisoinut puolueen voimia Mussolinin kukistumisen hetkellä.

henkilö uudeksi hallituksen päämieheksi. Cavallero oli pitänyt Tunisian menettämisen hetkeä otollisena vaihdoksen toimittamiseen. Sisilian jouduttua vihollisen haltuun hän oli alkanut aktiivisesti työskennellä suunnitelmansa hyväksi ja saanut puolelleen erään tunnetun suurteollisuusmiehen, joka oli luvannut asettaa yli sata miljoonaa liiraa käytettäväksi asian kehittämiseen. Marsalkka Badoglion ja kenraali Ambrosion kanssa oli päätetty pyrkiä tulokseen valtiotäätönsä edellyttämää tietä, s.o. suurneuvoston avulla, jotta kaappaus ei näyttäisi selvästi sotilaalliselta ¹⁾.

Toisista syytettyjen ja todistajien lausunnoista käy ilmi se suuri huolestuneisuus, joka fasismin johtavissa piireissä vallitsi heinäkuun loppupuolella 1943 maan asioiden johdosta. Cianon lausunnossa mainitaan hänen muka ymmärtäneen Grandin päiväjärjestykseen siirtymismuodon tarkoittaneen laajan kansallisen blokin muodostamista fasismin tueksi. Useissa puheenvuoroissa kerrotaan suurneuvoston enemmistössä heinäkuun 24. ja 25. päivän istunnossa vallinneen ilmeisen rauhantendenssin ²⁾.

Yleisen syyttäjän lausunnossa oli poliittisena johtomotiivina väite, että petoksen toimeenpanijoina ovat olleet kuningashuone ja armeija eivätkä talonpoikien ja työläisten massat. Hän vaati kaikille syytetyille kuolemantuomiota.

Tuomioistuin julisti 10.1.44, nelituntisen harkinnan jälkeen, päätöksensä. 18 syytettyä, näistä 13 in contumaciam, tuomittiin kuolemaan ja yksi syytetty, Cianetti, 30 vuodeksi vankeuteen. Jälkimmäisen hengen pelasti se, että hän muutamaa tuntia suurneuvostossa

1) Badoglio pidatti valtaantulonsa päivänä, 25.7.43, yllättäen kilpailijansa Cavalleron, joka vankilassa ollessaan laati nyt puheena olleen muistion. Päästyään aselevon ja Badoglion paon jälkeen, 11.9.43, vapautui Cavallero seuraavana päivänä ampui itsensä. Hänen luultiin tehneen itsemurhan tuntiessaan häpeää aselevon johdosta ja hänet haudattiin juhlallisesti valtion kustannuksella. Vasta Badoglion kodista löytyi mainittu muistio, jolloin kävi ilmi, että Cavallero olikin surmannut itsensä peläten Mussolinin kostoa.

2) Syytettyjen ja heidän puolustusasianajajiensa lausuntoja lukiessa

tapahtuneen äänestyksen jälkeen oli kirjoittanut Mussolinille kirjeen, jossa hän ilmoitti erehtyneensä ja peruuttavansa äänensä.

Viisi kuolemaantuomittua, Ciano, De Bono, Gottardi, Marinelli ja Pareschi, teloitettiin aamulla 11.1.44.

x

Veronan oikeudenkäynnin ja kuolemantuomioiden synnyttämä ensimmäinen vaikutus tuntuu olevan tyrmistys sekä täkäläisessä diplomaattikunnassa että suuressa osassa yleisöä. Niissä italialaisissa, jotka ovat olleet tahi edelleen ovat huomattavassa asemassa, huolestuneisuus omasta turvallisuudesta ja samalla oikeusturvattomuuden tunne näyttävät suuresti lisäytyneen. Kuten täällä kuuluu tavallisuuteen - tapahtuapa mitä tahansa - Mussolinin päätös on nytkin herättänyt arvostelua, mutta toisaalta on varmaa, että jos hän olisi jättänyt oikeudenkäynnin toimituttamatta, arvostelu olisi ollut ainakin yhtä ankaraa. Tälläkin kertaa yleisöön on saatu leviämään se käsitys, että toimenpide olisi lähtöisin Saksan painostuksesta. Saksan tarkoituksena olisi ollut antaa verinen varoitus paitsi Italiassa toimiville vehkeilijöille myös Saksassa kyteväälle oppositiolle. Vaikka tämä väite, kuten usein roomalaiset huhut, ensi kuulemalta voi vaikuttaa jonkinlaiseen logikkaan perustuvalla, sen uskottavuus tuntuvasti kärsii m.m. seuraavista seikoista: tuomitut ovat palatsi-vehkeilijöitä tai näiden välikappaleita eivätkä suinkaan laajan tai kansanomaisen opposition edustajia; monen tuomitun, ennen muita Ciano, omanvoitonpyyteen poliittinen ura on päinvastoin ollut juuri eräänä varsinaisen opposition argumenttina; Saksalla on varmaan kylliksi kotimaisia keinoja pelottaa omassa maassa vallitsevaa oppositiomieltä. Saksan sanomalehtiavustaja on muuten jyrkästi väittä-

saa sen vaikutelman, että tuomituista ei kukaan voine saada aatteen marttyyrin sädekehää, ennen kuin nämä etupäässä surkuteltavat puolustuspuheet joutuvat unohduksiin.

nyt minulle, ettei Saksalla ole ollut vähintäkään osuutta koko oikeusjuttuun, jota hän puolestaan ei pitänyt yksinomaan valtioviisaina tekona.

Syrjäisen huomioitsijan mielestä Mussolini on tehnyt joka tapauksessa sen laiminlyönnin, että hän antoi oikeusjutun siirtyä näin pitkälle. Syys- tai lokakuussa, jolloin kansan suhtautuminen fascistijohdossa paljastettuihin väärinkäytöksiin oli vielä intohimoista, kuolemantuomiot olisivat epäilemättä herättäneet laajaa kansanomais-
ta tyydytystä. Ajan kuluessa niiden niin sanoaksemme sosiaalinen luonne oli ennättänyt heiketä, ja etualalle oli jäänyt poliittinen - Mussolinin omaa asemaa koskeva - puoli. Edellä mainittu yleisen syyttäjän lausunnossa esiintynyt kumarrus työläisten ja talonpoikien taholle päin on näin ollen menettänyt tarkoitettua voimaansa. Kuitenkin on saavutettu se, että Mussolini - välillä jo epämääräiseksi hahmoksi hälvenneenä - on jälleen ilmestynyt Italian kansan tietoisuuteen ja tällä kertaa armottomana ohjelmansa toteuttajana, joka ei anna perhesiteiden eikä monivuotisen ystävyuden järkyttää tahtonsa täyttymistä. Lähitulevaisuus on osoittava, voidaanko Veronan oikeusjuttua pitää ikäänkuin tasavallan edellyttämien uudistusten kiireellisen toimeenpanemisen alkumerkkinä.

V.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 3.

V. a. Asianhoitaja Varlaainen.

17/1-44.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

20/123 Sal 44

ROOMA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 23/9

1/3-44 No -

Rooma SSA 17 P:Ä tammi KUUTA 19 44.

5 C10

VIITTAUS: N

P:Ä KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 3.

Lähetystö kunnioittavasti Ministeriölle lähettää
tämän mukana raporttinsa n:o 3, jonka nimikkeenä on:
Italian tasavallan puolustusvoimien järjestäminen.

v.a. Asiantuntija:

Tuttu Tarkkiainen
Tuttu Tarkkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

RAPORTTI n:o 3.

Rooma ssa 17 p:nä tammi kuuta 1944.

Asia: Italian tasavallan puolustusvoimien
järjestäminen.

Salainen.

20 / 123 Sal 44
1/3-44 No -
5 C10

Olen saanut nähdäkseni luottamuksellisen selonteon Italian puolustusvoimien järjestämisen nykyisestä vaiheesta. Siihen katsoen, ettei lähetystössä ole tällä hetkellä sotilasasiamiestä, poimin selostuksesta seuraavat tiedot siltä varalta, että ne saattavat kiinnostaa Ministeriötä.

Aselevon julkaisemisen, 8.9.43, jälkeen Saksan puolustusvoimat riisuiivat aseista Italian emämaassa n. 450.000 italialaista upseeria, aliupseeria ja sotilasta, jotka vietiin Saksaan. (Kuten aikaisemmin olen Ministeriölle ilmoittanut, Saksan Vatikaanin-ambassaadista saamanani tietona, saksalaiset internoivat aselevon jälkeen kaikkiaan n. 1,3 milj. Italian sotavoimiin kuuluvaa.)

Noin viikkoa aselevon julkaisemisen jälkeen määrätty ikäluokkien 1920-1923 ja ikäluokan 1924 ensi puoliskon sotilaspiireittäin tapahtuva ilmoittautumisvelvollisuus oli ennen pitkää peruutettava siitä syystä, että vain erittäin pieni prosenttimäärä velvollisista noudatti määräystä.

Marsalkka Rommel ja puolustusministeri marsalkka Graziani sopivat lokakuun alussa 1943 ensimmäisestä reorganisointiohjelmasta, jonka mukaan oli viipymättä muodostettava neljä uutta divisioonaa. Näiden miehistö oli tarkoituksena ottaa vuosien 1924 ja 1925 ikä-

JAKELUOHJE:

Tavallinen ja Päämajalle.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

luokista ja upseeristo osittain Saksassa vangittuina olevista sekä osittain Italiaan jääneistä upseereista, aliupseeristo samoin julkaistun kehoituksen avulla aselevon aikana palveluksessa olleista.

Kehoitusten ja määräysten tuottama tulos oli kokolailta heikko. Ilmoittautuneita riitti tuskin kahden divisioonan muodostamiseen.

Tämän keinon petettyä kehoitettiin kaikkia 8.9.43 Italian puolustusvoimien palveluksessa olleita ilmoittautumaan vuoden 1943 viimeiseen päivään mennessä. Houkutukseksi julkaistiin yksityiskohtaisia asetuksia palvelukseen astuvien palkkaeduista, mutta asiantuntevissa piireissä ei pidettäisi yllättävänä, jos määräaika olisi pitennettävä jollakin verukkeella.

Edellisen ohjelman rinnalla on paraikaa toteutettavana toinen, joka tähtää vuoden 1924 ikäluokan jälkipuoliskon ja vuoden 1925 koko ikäluokan rekrytointiin. Suunnitelmana on tämän kevätkauden aikana kouluttaa ja aseistaa n. 20 pataljoonaa, jotka aluksi asetetaan saksalaisten muodostelmien tilalle rannikkopuolustukseen. Kouluttajat toivotaan saatavan aikaisemmin palveluksessa olleista, ilmoittatunivelvollisista upseereista ja aliupseereista. Uudet pataljoonat yhdistetään myöhemmin lohkoittain rannikkorykmeniksi ja alistetaan välittömästi Italian yleisesikunnalle.

Näiden pataljoonien, tasavallan armeijan rungon, lisäksi organisoidaan seuraavat muodostelmat:

- a. Pioneeripataljoona. Harjoitusaika on vain 1-2 kuukautta
- b. Laskuvarjomuodostelmia, joihin koetetaan saada ilmoittautumaan aikaisemmissa muodostelmissa (laskuvarjojääkäridivisioonana "Nembossa" ja "San Marco"-pataljoonassa) palvelleet. Ilmoittautumismääräaika on jo kerran täytynyt pitentää, nim. tammikuun loppuun 1944. Entisestä miehistöstä on toistaiseksi voitu muodos-

taa vain yksi pataljoona, joka väliaikaisesti on sijoitettu Italian päämajan vartiostoksi. Jatkokoulutuksen avulla on tarkoituksena muodostaa maihinnousuyksiköitä (engl. commandojen esikuvan mukaan).

- c. Ilmatorjuntayksiköitä saksalaisin asein.
- d. Ratsuväkirykmentti.
- e. Panssarijoukkoja. Näiden muodostamisessa Italian yleisesikunnalla on erittäin suuret vaikeudet. Yleisesikunnan päällikkö Gambaro on selittänyt, että toisaalta Saksa ei toistaiseksi pysty toimittamaan tämän alan materiaalia ja että toisaalta aikaisempien italialaisten panssaridivisioonien miehistöstä 70 % jäi Afrikassa liittoutuneiden vangiksi. Jonkinlainen runko voitaneen kuitenkin aseistaa saksalaisten 10.9.43 Rooman liepeillä aseista riisuman "Ariete"-panssaridivisioonan materiaalilla.

Kaikki edellä luetellut muodostelmat lukuun ottaen toivotaan tämän kevään kuluessa saatavan järjestetyksi yhteensä 25-30 pataljoonan vahvuutta vastaava armeija.

Italian ilmavoimiin 8.9.43 kuuluneet ovat saaneet kehoituksen ilmoittautua uudelleen palvelukseen, mutta tulokset ovat olleet heikot. Ilmavoimiin joutuvilta ikäluokkien 1923-1925 alokkailta puuttuu kouluttajakaaderi. Saksalaiset ovat luvanneet luopua Saksan ilmavoimien palvelukseen vapaaehtoisesti ilmoittautuneista italialaisista lentäjistä, mutta tämäkään tuskin ratkaisee pulmaa. Vaikeuksia tuottaa myös Italian lentokoneeteollisuuden nykyään verraten alhainen tuotantokyky.

Laivastossa on toistaiseksi yksi ainoa Mas-venelaivue.

Entisten mustapaitojen pääosa liitetään nyt muodostettuun tasavallan kansalliskaartiin (Guardia Nazionale Repubblicana) kaartin legionalaisten nimisinä. Ainoastaan vähäinen osa järjestetään taistelupataljooniksi. Kansalliskaartiin liitetään lisäksi

entiset karabinierit ja Afrikan-poliisi.

Sisäistä järjestystä valvomaan on sitä paitsi tarkoituk-
sena muodostaa valtionpoliisi (Polizia unitaria e legale dello
Stato Repubblicano), johon kuuluvat entinen julkinen ja salainen
poliisijärjestö.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.

Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 4.

V. a. Asiantuntija Turkiaisen.

27/1-44.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

ROOMA S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

No 21 / 123 Sal 44

KIRJELMÄ n:o 44/18

1/3-44 No -

Rooma S S A 27 P: N Ä t a m m i K U U T A 19 44 .

VIITTAUS: 5 010

VIITTAUS: N

P: N Ä K U U T A 19 P: T T Y n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö L L E

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 4.

Lähetystö kunnioittavasti lähettää Ministeriölle tämän mukana raporttinsa n:o 4, jonka nimikkeenä on: Rooman diplomaattiset edustustot.

v. a. Asiantuntija:

Tuttu Tarkkiainen.
Tuttu Tarkkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

RAPORTTI n:o 4

Rooma ssa 27 p:nä tammi kuuta 1944.

Asia: Rooman diplomaattiset edustustot.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		Salainen.	
21	123	Sal	44
1/3-44	N:o	-	-
KYHMÄ	ESKOTE	ASIA	
5	C/10		

Italian tasavallan saatua kolmen vallan sopimuksen jäsenvaltioiden tunnustuksen siirtyivät Roomasta Pohjois-Italiaan Saksan ja Japanin suurlähetystöt sekä Unkarin, Romanian, Bulgarian, Slovakian, Kroatian, Mandšukuon ja Tailandin lähetystöt. Molempien suurlähetystöjen päämajat ovat Gardajärven rannalla. Saksan ambassadöörinä on Italian aselevon jälkeen Reichsbevollmächtigteriksi Roomaan nimitetty Rahn ja Japanin ambassadöörinä siihenastinen Rooman-suurlähettiläs Hidaka. Saksan ambassaadilla on ollut Roomassa passi- ja matkustuslupa-asioita sekä sanomalehtien informointia hoitava lisäke. Pari Japanin suurlähetystön jäsentä on aivan viime aikoihin asti oleskellut Roomassa valvomassa ambassaadin ja sen henkilökunnan omaisuutta. Edellä luetellut lähetystöt ovat puolestaan asettuneet Veneziaan, lukuun ottamatta Tailandin lähetystyä, joka on siirtynyt Padovaan. Kaikki Pohjois-Italiaan muutaneet lähetystöt, paitsi Tailandin ja mahdollisesti Mandšukuon lähetystyä, lienevät nykyään v.a. asiainhoitajien johdossa, lähettäläiden matkustettua kotimaahansa.

Niille Roomassa olleille diplomaattisille edustustoille, joiden edustamat hallitukset eivät tunnustaneet uuden tasavallan hallitusta, Italian ulkoasiainministeriö osoitti 13.10.43 verbaali-

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja liikkei ministeriöille.

Ei ulkomasedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomasedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

nootin muodossa kehoituksen siirtyä Pohjois-Italiaan, jonne ulkoasiainministeriön itsensä oli määrä asettua. Yksikään ei kuitenkaan noudattanut kehoitusta, vaan kaikki, Turkin suurlähetystä lukuun ottamatta, ilmoittivat jäävänsä Roomaan. Valmisteltuaan useita viikkoja lähtöään Turkin ambassaadi 17.11.43 kirjallisesti ilmoitti Italian ulkoasiainministeriön Roomaan jääneelle protokollaosastolle saaneensa ohjeen kokonaisuudessaan poistua maasta ja tämän mukaisesti vähän myöhemmin lähti matkalle kotimaataan kohti. Ambassaadin talo jäi Turkin Roomassa olevan konsulin hoitoon.

Näin ollen Roomaan jäivät seuraavat, maataan Italian kuninkaan luona edustavat diplomaattiset missiot: apostoolinen nuntiatuuri, Espanjan ja Argentinan suurlähetystöt sekä Suomen, Ruotsin, Tanskan, Sveitsin, Irlannin, Portugalin ja Afganistanin lähetystöt. Espanjan ambassadööri on matkustanut kotimaahansa, ja suurlähetystö on jäänyt ministerin arvoisen neuvoksen johtamaksi. Argentinan suurlähetystö on ollut jo pitkähkön ajan v. a. asiainhoitajan johtamana. Syksyn kuluessa Roomasta poistuivat Suomen, Sveitsin ja Portugalin lähettiläät. Muut tänne jääneet lähetystöt ovat edelleenkin olleet ministerien johtamia.

Italian tasavallan ulkoasiainministeriön protokollaosaston taholta otettiin viime marraskuun alkupäivinä esille kysymys yhdysmiehen nimeämisestä Roomaan jääneiden diplomaattisten edustustojen ja Pohjois-Italiassa olevan ulkoasiainministeriön välille. Kysymys on saatettu myönteiseen ratkaisuun toistaiseksi vain Tanskan, Sveitsin ja Espanjan kanssa. Tanskan Rooman-lähettiläs valtuutti (hallituksestaan kysymättä) Tanskan Milanon-konsulinviraston sihteerin tarpeen tullen toimimaan sanottuna yhdysmiehenä lähetystön ja ulkoasiainministeriön välillä sekä kirjallisesti ilmoitti tästä ulkoasiainministeriön

protokollaosastolle. Espanjan ambassaadi on myöhemmin saanut ohjeet menetellä samalla tavoin. Siitä, missä vaiheessa nykyään on Espanjan ja Italian tasavallan välillä suunnitteilla ollut diplomaattisten agenttien vaihto, ei Roomassa ole vielä tietoa. Sveitsi, jolla Pohjois-Italiassa on huomattavia etuja valvottavanaan - yksistään esim. Milanossa ^{tuhansia/} Sveitsin kansalaisia - , on sopinut Italian tasavallan hallituksen kanssa n.s. kaupallisten agenttien vaihtamisesta. Ruotsin tšekäläinen lähettiläs on hallitukselleen suositellut sellaista ratkaisua, jonka Tanskan lähettiläs on tehnyt, mutta ainakaan toistaiseksi ei ole tullut tietoa Ruotsin hallituksen kannanotosta. Näin ollen Ruotsin lähetystö, samaten kuin Suomen, Irlannin, Portugalin ja Afganistanin lähetystöt sekä Argentiinan ambassaadi, on vailla Pohjois-Italiassa olevaa yhdysmiestä.

Roomaan jääneillä "kuninkaan luona olevilla" edustustoilla ei ole ollut salasähkötysoikeutta, mutta sen sijaan niillä on ollut mahdollisuus lähettää omia kuriireja. Syksystä alkaen näiden edustustojen eräät lisäelintarvikekortit poistettiin, mutta tämän toimenpiteen merkitys on ollut pelkästään teoreettinen, koska melkein kaikki elintarvikkeet on kuitenkin ollut ostettava säännöstellyn kaupan ulkopuolelta. Bensiiniä on jaettu vuoden 1943 lopulle asti - tosin tuntuvaasti vähennettynä. Nyt sen sekä kivihiilen jako diplomaattikunnalle on toistaiseksi kokonaan lakkautettu.

Muuten Rooman pieni diplomaattikunta on nauttinut täydellistä loukkaamattomuutta, ja kohtelu niin saksalaisten miehitysviranomaisten kuin Italian tasavallan viranomaistenkin taholta on ollut huomaavainta. Yksinpä säädettäessä liikkumisrajoituksia Roomassa tapahtuneiden attentaattien ja sabotaashitekojen johdosta diplomaattikunta on ase-

tettu etuoikeutettuun asemaan.

Jo aikaisin syksyllä tiedetään täkäläisessä saksalaisessa sotilasjohdossa pohditun "kuninkaan paluuta odottavan" diplomaattikunnan karkoittamista. Luotettavaa tietoa siitä, millä kannalla fascistiasavallan hallitus on ollut tässä kysymyksessä, ei ole, mutta Mussolinin ulkoasiainministeriön kabinettipäällikkö Mazzolini on tunnustusti puoltanut liberaalista menettelyä Roomaan jääneen diplomaattikunnan kohtelussa. Asiantilan pelättiin muuttuvan joulukuussa, jolloin Rahn jätti Mussolinille suurlähettilään-valtakirjansa ja jälkimmäinen otti ensi kertaa vastaan Japanin ambassadöörin tämän uudessa toimipaikassa. Mitään muutosta ei kumminkaan tapahtunut, ennen kuin 18.1.44, jolloin Rahn Roomassa käydessään kohteliaassa sävyssä kehoitti Tanskan lähettilästä muuttamaan Veneziaan, jossa tälle on varattuna hotellihuoneet. Kuten olen Ministeriölle ilmoittanut, Tanskan lähettiläs yritti saada Rahnin esittämään samanlaisen kehoituksen muillekin Roomaan jääneiden lähetystöjen päälliköille. Tämä ei ilmeisestikään ole ollut saksalaisten tarkoituksena, sillä ainakaan vielä kymmenen päivän kuluessa yhdellekään muulle ei ole ~~viittä~~ tehty viittaustakaan tuohon suuntaan, ja todennäköisesti saksalaiset aikonevatkin jättää muut lähetystöt rauhaan. Asia on pysähtynyt Tanskan lähetystön osalta sikäli puolitiehen, että lähettiläs, joka on sähköttänyt asiasta hallitukselleen, on yhä odottamassa vastausta tältä. Myöskään ei ole tällä hetkellä lopullisesti selvää, saako jokin osa Tanskan lähetystöstä jäädä Roomaan.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Rosmassa olevan lähetystön raportti: n:o 5.

V. a. Asiamies Tarkkainen.

4/2-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 57/25.

R O O M A S S A 4 P . N Ä helmi K U U T A 19 44 .

VIITTAUS: N

P . N Ä K U U T A 19 P . T T Y n:o

VIITTAUS: D . U . M . 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 5.

Lähetystö kunnioittavasti Ministeriölle oheisena lähettää raporttinsa n:o 5, jonka nimikkeenä on

Kuningas- ja hallituskysymys Etelä-Italiassa.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 5

Rooma ssa 4 p:nä helmi kuuta 1944. ^{1/3-44}

Asia: Kuningas- ja hallituskysymys
Etelä-Italiassa.

22 123 Sal 44

5 C10

Liittoutuneiden valtaamassa Italian eteläosassa kuukausia
svoinna olleeseen kysymykseen hallituspohjan laajentamisesta, sen
"demokratisoittamisesta", on liittynyt elimellisesti kuninkaan val-
taistuimella pysymistä sekä koko Savoian suvun asemaa ja perimys-
järjestystä koskeva pulma, kuten lähetystö on selostanut raporteis-
saan n:o 53, 22.12.43, ja n:o 1, 7.1.44. Sen ennakkoreklaamin pe-
rusteella, joka anglo-saksilaisella taholla tapaukselle annettiin,
n.s. Italian fascisminvastaisten puolueiden kongressin odotettiin
tuovan selvennystä tähän umpikujaksi muodostuneeseen tilanteeseen.
Mainittu kongressi pidettiin Barissa tammikuun 28.-30. päivinä.
Siinä oli läsnä 120 henkeä, jotka edustivat kuutta fascisminvastais-
ta puoluetta. Kongressin kulusta kannattaa panna merkille, että
ensimmäisenä kokoutumispäivänään kongressi kreivi Sforzan ehdotuk-
sesta lähetti tervehdyssähkösanomat Yhdysvaltojen kongressille,
Englannin alahuoneelle, Stalinille, Tshiangkaiškille, Ranskan
vapautuskomitealle sekä Kreikan ja Jugoslavian kansalle. Viimei-
senä kokoutumispäivänään kongressi valitsi kutakin kuutta puoluetta
edustavaan toimeenpanovalionkunnan sekä hyväksyi päätöslauselman, jos-
sa sanotaan m.m. seuraavaa:

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
tuksiin.

"Kongressi on sitä mieltä, että Italian moraalinen ja ai-neellinen jälleenrakennustyö vaatii perustakseen Vittorio Emanuele-
len luopumista kruunusta, kuninkaan, joka on vastuussa kansakunnan
kokemista traagillisista tapahtumista. Kongressi on sitä paitsi
vakuuttunut siitä, että on välttämätöntä mitä pikimmin muodostaa
hallitus, jolla on täydet valtuudet ja joka voi tehdä päätöksensä
kaikissa olosuhteissa. Tähän hallitukseen tulee kaikkien kongressis-
sa edustettujen puolueiden ottaa osaa."

Päätöslauselmassa puhutaan edelleen hallituksen tentävistä,
joina mainitaan m.m. mahdollisimman hyvien takeiden saanti siitä,
että vihollisuuksien päätyttyä voi kokoutua valtiosäntöä säätävä
kokous. Hallituksen rinnalle on muodostettava pysyväinen elin, jos-
sa ovat edustettuina kaikki n.s. kansakunnan vapautuskomiteaan liit-
tyneet puolueet, s.o. samat puolueet, jotka ottivat osaa itse Barin
kongressiin ja joista siis uusi diktatoriset valtuudet saapa hal-
litus olisi luotava.

Kuten näistä päätöksistä käy ilmi, Barin kongressi ei suin-
kaan ollut omiaan helpottamaan Etelä-Italiassa vallitsevan poliitti-
sen kriisin ratkaisua, vaan päinvastoin kärjisti sitä vastakohtai-
suussuhdetta, jossa antifascistiset puolueet ovat olleet kuninkaa-
seen ja Badoglion hallitukseen. Ne puheet, joita kongressin pää-
henkilöt, kreivi Sforza, filosofi Croce ja professori Omodeo, ovat
pitäneet Vittorio Emanuelea vastaan, ovat vain laajentaneet näin
syntynyttä juopaa. (Omodeo suositteli kuninkaalle itsemurhaa!)

Roomaan saapuneista tiedoista päätellen kuningas ja Ba-
dogliokaan eivät ole pysyneet toimettomina. Badoglio näyttää yrit-
täneen hajoittaa edellä selostettua puolueiden rintamaa tarjoamalla
paikkoja ministeristössään kristillis-demokraateille, sosialisteille

ja kommunisteille; nämä ovat kuitenkin asettuneet solidaarisiksi muiden puolueiden kanssa kieltäytyen yhteistyöstä kuninkaan kanssa. Mutta ei tässä kyllin. Jo hyvissä ajoin ennen Barin kongressia Badoglio oli ryhtynyt muodostamaan uutta puoluetta (liberaalis-demokraattista), jonka ohjelmaan sisältyy m.m. kuningashuonetta koskevien kysymysten lykkääminen sodan päättymiseen. Nyt vasta on Englannin taholta päästetty julkisuuteen tieto siitä, että tämä uusi puolue oli vähäistä ennen Barin kongressia pitänyt oman kokouksensa Tarantossa. Tässä monarkistien kokouksessa oli selitetty Barin kongressin edustavan vain "tiettyjä suppeita poliittisia ryhmiä".

Näin ollen näyttää ilmeiseltä, että kuningas ei ole luopunut taistelusta. Hän saattaa vedota jonkinlaisen oman kannattajapuolueen olemassaoloon ja kiistää Barissa kokoutuneiden antifascistien oikeutuksen esiintyä minään kansan tahdon tulkkeina. Kun toisaalta kansakunnan vapautuskomiteoihin liittyneet puolueet ovat nyt entistä sitovammin asettuneet jyrkälle non possumus-kannalle, Etelä-Italian hallituskriisille ei todennäköisesti löydettäne tällä hetkellä tyydyttävää ratkaisua. Badoglion hallituksen sisäasiainministeri Reale on eräiden Lontoon lehtien kertoman mukaan lausunut, että Vittorio Emanuele luopuu kruunustaan "sopivalla hetkellä" ja että tähän tapaukseen soveltuvin paikka on Rooma. Sitä, mitenkä suuri merkitys näille sanoille on lupa antaa, on vaikeata täsmälleen päätellä. Sen verran lienee kuitenkin ilmeistä, että kuningas on päättänyt olla toistaiseksi - siis ainakin niin kauan kuin Roomaa ei ole vallattu - tekemättä mitään johtopäätöksiä antifascististen puolueiden vaatimuksista.

Rooman diplomaattikunnassa ollaan yleensä sitä mieltä, että antifascistiset puolueet ovat menetelleet epäviisaasti järjestämäl-

lä näin jyrkän ja juhlallisen mielenosoituksen juuri tällä hetkellä, jolloin Mussolinin tasavalta alkaa osoittaa eräänlaisia vakiintumisen oireita. Etelä-Italiassa jatkuva avoin epäsope tuskin kuitenkaan lienee sikäläisille miehittäjille yksinomaan epämieluisa, se kun on omiaan pysyttämään kuninkaan ja Badoglion arvovallan suhteellisen vähäisenä sekä siten tarjoamaan miehitysviranomaisille otollisen tilaisuuden hoitaa hallintoa ilman tuntuva koti- maista vastapainoa. Irlannin täkäläinen lähettiläs, joka on yleensä hyvin informoitu, väittääkin liittoutuneiden päättäneen olla puuttumatta Italian hallitus- ja kuningasriitaan. Hänen selityksensä mukaan Englantikaan ei aktiivisesti tue Vittorio Emanuelea tämän aikoinaan fascismia kohtaan myötämielisen politiikan vuoksi.

V. a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti: n:o 6.

V. a. asiantuntija Tarkkainen.

11/2-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö

KIRJELMÄ n:o 72/35

Rooma S S A 11 P: N Ä helmi KUUTA 1944.

VIITTAUS: N

P: N Ä KUUTA 19 P: TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

23 123 Sal 44
1/3-44
5 C10

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 6.

Lähetystö kunnioittavasti Ministeriölle lähettää tämän mukana raporttinsa n:o 6, jonka nimikkeenä on Italialaisten suhtautuminen Suomeen.

v.a. Asainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen
Tuttu Tarkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 6

Rooma ssa 11 p:nä helmi kuuta 19 44.

23 123 Sal 44

1/3-44

Asia: Italialaisten suhtautuminen
Suomeen.

5 C10

Suomen lähetystön jäätyä Roomaan, jossa määräämisvalta on ollut Italian kuningaskuntaa vastaan sodassa olevan Saksan lähetämällä miehitysviranomaisilla sekä Suomen tunnustamista vailla olevan Italian tasavallan viranomaisilla, sen samoin kuin muidenkin Roomassa pysyneiden diplomaattisten edustustojen asema on ollut erikoislaatuinen ja samalla sen kosketus Italian viranomaisiin olosuhteiden rajoittamaa. Kuten lähetystö aikaisemmin on raportoinut, Italian tasavallan viranomaisten taholta näiden edustustojen osaksi tullut kohtelu on ollut enimmäkseen moitteetonta, jopa joissakin tapauksissa huomaavaista. Tämä koskee etenkin ulkoasiainministeriön Roomaan jäänyttä protokollaosastoa sekä kaupungin poliisiviranomaisia. Sikäli kuin kohtelussa on voinut olla havaitsevinaan minkäänlaisia aste-eroavaisuuksia, Suomen lähetystö lienee sijoitettava tuon asteikon parempaan päähän.

Lähetystön kautta kulkevat kaupalliset asiat ovat viime aikoina, kaikkien ministeriöiden siirryttyä Pohjois-Italiaan, antaneet aihetta viralliseen kosketukseen melkein yksinomaan valuuttaja clearingasioita hoitavan laitoksen, n.s. Istcambin, kanssa. Clearingitse lähetystön nimiin siirrettyjen rahaerien saamisessa on esiintynyt vaikeuksia, jotka kuitenkin sitkeästi neuvottelemal-

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

la on voitettu. Nämä vaikeudet, kuten lähetystö on ilmoittanut Ministeriölle, eivät ole johtuneet poliittisista, vaan muista syistä, jotka liittyvät clearingtilien yhdistämistä koskevaan italialaisten vaatimukseen. Voidaankin sanoa, että puheena olevan laitoksen Roomaan jääneet osastopäälliköt ovat näissä asioissa osoittaneet nimenomaista myötämielisyyttä Suomea kohtaan. Sitä vastoin lähetystö on saanut ilmoituksia, joiden mukaan Pohjois-Italiassa olevat viranomaiset poliittisista syistä pyrkivät vaikeuttamaan Suomeen tapahtuvaa vientiä. Tätä kirjoitettaessa lähetystöllä ei ole vielä täsmällistä selvitystä mainittuun väitteeseen.

Jos vientilupien saannissa ja clearingin toiminnassa esiintyneet epäsäännöllisyydet ovatkin aiheuttaneet viejien keskuudessa epäröintiä, on usealla näistä ollut kuitenkin ilmeinen halu jatkaa kauppasuhteitaan Suomeen. Tulevaisuutta silmällä pitäen tälle halulle ei kumminkaan voine antaa ratkaisevaa merkitystä, sillä se näyttää monessa tapauksessa perustuvan etupäässä pyrkimykseen välttää valmiin tai puolivalmiin tavaran tahi raaka-aineen joutumista saksalaisten käsiin.

Mitattaessa italialaisten nykyistä suuntautumista Suomeen on erityistä huomiota kiinnitettävä fascistisen sanomalehdistön asennoitumiseen. Tšekäläiset lehdet ilmestyvät paperipulan vuoksi kaksisivuisina, kahta viikoppäivää lukuun ottamatta, jolloin sivuja saa olla neljä. Tästä palstatilan puutteesta huolimatta ne tuon tuostakin ovat julkaisseet Suomea koskevia uutisia, etenkin päämajan tilannetiedoituksia. Kokonaisia artikkeleita Suomesta ei ole aivan viime aikoina ilmestynyt, mutta Venäjän pyyteitä koskevissa kirjoituksissa on erittäin myönteisellä tavalla kiinnitetty asianmukaista huomiota Suomenkin asemaan. Suomen merkkipi-

vinä, kuten itsenäisyyden ja Runebergin päivänä, Rooman ja maa-seutukaupunkienkin lehdet ovat yhtä auliisti kuin aikaisemminkin ottaneet julkaistakseen lähetystön niille toimittamia mainintoja, jopa toisinaan omasta puolestaan koristelleet näitä.

Yleisenä havaintona onkin sanottava, että fascistilehdistö on jatkanut positiivista suhtautumistaan Suomeen. Jonkin verran enemmän huomiota kuin lehdistö on Suomen tapahtumiin kiinnittänyt radio, jonka kommentaarit ovat tällöin tavallisesti vielä tuntu-
vammin akselisävyisen propagandan värittämiä kuin ennakkosensu-
rista vapautuneiden lehtien. Asiassa on kuitenkin se yllättävä
puoli, että yksinpä Stefanin uutistoimistossa ja Rooman lehtien
toimituksissa ei ainakaan vielä jonkin aikaa sitten oltu selvillä
siitä, ettei Suomi ole tunnustanut Mussolinin hallitusta, - tahi
tahallisesti tahdottiin antaa väärä kuva tosioloista x).

Pohjois-Italian hallituspiireissä ja keskusvirastoissa mah-
dollisesti vallitseva virallinen viilleys Suomea kohtaan ei siis
toistaiseksi ole ilmennyt propagandaelinten toiminnassa. Lähe-
tystö on samaten saattanut todeta, että Suomen kannanotto Italian
nykyisessä kahtiajaossa, jotakin harvinaista poikkeusta lukuun
ottamatta, ei ole vaikuttanut haitallisesti niiden virallisten
tai epävirallisten henkilöiden suhtautumiseen maahamme, joiden
kanssa se on joutunut tekemisiin. Ennestään myötämielinen kiin-
nostuneisuus, jota voidaan sanoa suhteellisen kansanomaiseksikin,
on jatkunut nykytilanteen sitä häiritsemättä. Onhan mahdollista,
että virallisella taholla noudatettu suvaitsevaisuus saattaa

x) Koska tämä seikka toistaiseksi on ilmennyt ainoastaan siinä,
että viime itsenäisyyspäivän viettoa koskevissa pienissä uutis-
sa allekirjoittanut oli merkitty Italian fascistihallituksen luona
olevaksi v.a. asioinhoitajaksi, en ole katsonut olevan aihetta
puuttua asiaan.

tietyissä' oloissa muuttua kylmydeksi tai kireydeksikin, mikä voisi välittömästi heijastua sekä lehdistössä että radiossa. Suomen osaksi tulevilla sympatioilla Italiassa on kuitenkin talvisodan ajoilta alkaen siksi laajat ja syvät juurensa, että virallisessa politiikassa tapahtuvilla vaihteluilla on niihin tuskin ratkaisevaa vaikutusta. Tässä suhteessa puhuu puolestamme nähdäkseni kaksi seikkaa: ensiksikin neofascismia kohtaan laajalti tunnettu vieroksunta sekä toiseksi se, että Badoglio'n valtakaudella vallinneen jossakin määrin vapaan sanankäytön ajoilta alkaen käsitys Suomen omintakeisesta politiikasta ja sotamme erillisyydestä on päässyt verraten selvästi juurtumaan. Sitä vastoin on vaikeata ennakoita arvioida, mikä vaikutus italialaisiin olisi englantilais-amerikkalaisella propagandalla, jos se täälläkin päin aloittaisi todellisen kampanjan Suomen mustaamiseksi.

Nykyhetkellä riittää todeta, että Italiassa, kuten tietävästi moniaalla muuallakin, Suomi edelleenkin on ehkä ainoa maa, jonka asennetta käytetään kansainvälisen politiikan moraalisenä mittapuuna.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkkiainen.
Tuttu Tarkkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 7.

V. a. asiain hoitaja Tarkkainen.

26/2-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 98/48.

Rooma S S A 28 P. N Ä helmi K U U T A 19 44.

VIITTAUS: N

P. N Ä K U U T A 19 P. T T Y n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

32 125 Sal 44
20/3-44
5 C10

Ulkoasiainministeriö L L E

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 7.

Lähetystö kunnioittavasti lähettää Ministeriölle oheisena raporttinsa n:o 7, jonka nimikkeenä on

Mussolinin tila ja asema.

v. a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkkiainen
Tuttu Tarkkiainen.

RAPORTTI n:o 7.

Rooma ssa 26 p:nä helmi kuuta 19 44

32 125 Sal 44

20/3-44

Asia: Mussolinin tila ja asema.

5 C10

Päästyään saksalaisten vapauttamana vankeudestaan Mussolini on karttanut julkista esiintymistä. Uutena valtakautenaan hän on pitänyt ainoastaan sen poliittisesti melko merkityksettömän radio-puheen, jossa hän kuvasi vapautumisestaan. Yleisö ei ole saanut nähdä Italian sosiaalisen tasavallan päämiestä muuten kuin lyhyessä filmikatsauksessa ja toisinaan julkaistuissa valokuvissa. Hänen tiedetään viettävän päiviään Pohjois-Italiassa paikassa, jota virallisesti sanotaan "päämajaksi". Tuolla päämajassa Garda-järven rannalla duce ottaa vastaan ministerineuvoston sekä puolueen ja armeijan ylimmät päälliköt. Sieltä ovat lähtöisin ne nyt jo lukuisat dekreettilait (valtion päämiehen antamat decreti legislativi) ja hallituksen päätökset (ministerineuvoston tai hallituksenjäsenen antamat, valtion päämiehen hyväksymät decreti ministeriali), joilla uuden tasavallan institutiota luodaan.

Tasavallan luomisprosessi on tapahtunut epäpersoonalliseen ja melkeinpä asialliseen sävyyn, siitä kun on puuttunut fasciamin varsinaiselle valtakaudelle ominainen valtion päämiehen henkilökohtainen, sytyttävä ja innostava esiintyminen demagoogina, tekijä, joka aikoinaan on vienyt suuriinkin tuloksiin. Näin ollen ei ihmetytä, että Mussolini on kansansa tietoisuudessa hämartynt hahmoksi, joka oikeastaan on lakannut kiinnostamasta mieliä. Vasta

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Veronassa langetetut veriset tuomiot palauttivat hänet ainakin hetkeksi elävään todellisuuspieriin (vrt. lähetystön raporttia n:o 2, 14.1.44), mutta viikkojen vierieissä hän on alkanut jälleen muuttua epäpersoonalliseksi kuvaksi.

Uusfascistinen tasavalta on kuitenkin, etenkin niin kauan kuin valtio ei ole saanut varmoja muotoja, varsinaisesti kahden pylvään varassa: toinen, ulkoinen, on Saksan sotavoima ja toinen, sisäinen, on Mussolinin henkilö. Mussolinin lähimmässä ympäristössä on tosin miehiä, joita vuorotellen kuulee mainittavan "vahvoiksi", kuten puolustusministeri marsalkka Graziani, yleisesikunnan päällikkö kenraali Gambaro ja sisäasiainministeri Buffarini. Mutta yhdenkään näiden nimellä ei ole toistaiseksi kokoavaa voimaa, suuruudesta puhumattakaan.

Useimmille ulkomaalaisille huomioitsijoille ja italialaisillekin tuntuu muodostuneen melkein aksiomaksi, että Mussolini ei ole täysissä hengenvoimissaan. Päämajassa käyneet henkilöt kertovat hänen tosin parantuneen vatsahaavastaan, mutta olevan pakkomieltäiden vaivaama. Sikäli kuin olen voinut luoda yhtenäistä kuvaa näistä selostuksista, Mussoliniin näyttävät todella järkyttävästi vaikuttaneen hänen aikaisemman ympäristönsä vehkeilyistä tehdyt paljastukset, seikka, jota hän ei pyri tilapäisiltäkään kävijöiltä peittämään. Muuten hän lienee täydessä työvireessä, mutta kärsinee luonnollisesti epävapauden tunnosta "saksalaisessa vankeudessaan", kuten italialaiset sanovat. Saksan ambassaadin taholta saamani selityksen mukaan Mussolinia erityisesti painaa alemmuudentunne sen johdosta, ettei Italialla ole vielä valmista armeijaa. Tämä tunne estäisi häntä esiintymästä julkisuudessa. Selitys tuntuu uskottavalta ja sitä takee Voelkischer Beobachterin edustajan äskettäin lehdessään

julkaisema selonteko käynnistä Mussolinin luona. Duce oli mainitulle lehtimiehelle muistuttanut Bismarckin sanat siitä, että kaiken politiikan edellytys on armeija, vaikkapa pienikin. Tämän valossa on ymmärrettävä se, että kun tiheään annetut määräykset ja kehoitukset ilmoittautua tasavallan puolustusvoimiin eivät ole vieneet toivottuihin tuloksiin (vrt. lähetystön raporttia n:o 3, 17. 1.44), on nyt säädetty, että niitä aseisiin kutsuttuja, eritoten vuosien 1923, 1924 ja 1925 ikäluokkien asevelvollisia, jotka eivät noudata määräyksiä kahden viikon kuluessa helmikuun 22. päivästä lukien, odottaa sama tuomio kuin rintamakarkureita, teloitus.

Veneziaan siirretyn Saksan kulttuuri-instituutin avajaisissa 17.2.44 pitämässään puheessa Saksan suurlähettiläs Rahn mainitsi ensimmäisten italialaisten joukkojen saapuneen taistelemaan saksalaisten rinnalle Rooman eteläpuolella. Erään huomattavassa poliittisessä asemassa olevan fascistin minulle muutamaa päivää myöhemmin antaman selityksen mukaan tämä ei vielä sillä hetkellä täsmälleen vastannut todellisuutta, mutta italialaisia joukkoja oli kyllä huoltotehtävissä rintaman lähellä. Kertojani (kysymättäni) korosti viivästyksen johtuneen siitä, että uusissa fascistisissä yksiköissä oli havaittu niin paljon epäluotettavaa ainesta, että niitä ei ollut voitu karsimatta lähettää taisteluun, josta desertointi vihollisen puolelle olisi saattanut saada arveluttavat muodot. Nyt ollaan kuitenkin jo niin pitkällä, että on vain lyhyen ajan kysymys, milloin ensimmäiset italialaiset joukot pääsevät ottamaan osaa rintamataisteluihin.

Kun näin käy, Mussolini on saanut senkin tyydytyksen, että hän on ehättänyt kuninkaan ja Badoglion edelle, joilla ei ole vielä omaa armeijaa rintamalla. Ehkäpä hän silloin ilmestyy kansalleen kuten deus ex machina.

v.a. Asainhoitaja: —————

Tuttu Tarkainen.

Tuttu Tarkainen.

P.S. 27.2.1944:

Osoitukseksi siitä, mikä vaara piilee italialaisten lähettämisessä rintamalle, mainittakoon seuraava esimerkki. Mussolini on äskettäin antanut määräyksen siitä, että fascistipuolueen nuorukaisista (18-25-vuotiaista) on muodostettava taisteluryhmiä, joiden tunnusnimenä on "Kunnia ja taistelu" (Onore e combattimento). Roomassa on ryhdytty kiireesti kokoamaan näistä ryhmistä pataljoonaa, jolla on kalskahtava nimi "Roma o morte" ja johon valmiilla asteella kuuluu kolme "kuolemankomppaniaa". Kuten nimitys osoittaa, muodostelma on tarkoitettu pääkaupungin puolustukseen. Parilta hyvin informoidulta taholta eilen kuulemani yhtäpitävän kertomuksen mukaan ensimmäiset kymmenen pataljoonalaista lähetettiin muutama päivä sitten n.s. Anzion rintamalle. Yksi heistä kaatui, viisi karkasi vihollisen puolelle, loput neljä joutuivat saksalaisten vangeiksi.

On luonnollista - eikä tätä seikkaa pyritä Saksan ambassaadinkaan taholta kiistämään -, että saksalaiset eivät kiinnitä suuria toiveita Italian tasavallan armeijan tulevaan taistelu-arvoon eivätkä katso intresseihinsä kuuluvaksi erityisesti kiirehtiä tuon armeijan luomista, joka merkitsee huomattavan työvoiman sitomista epäproduktiiviseen tehtävään.

Tuttu Tarkiainen.

Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 810.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti: n:o 8.

V.a. asiainhoitaja Tarkkainen.

9/3-44.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

..... R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö . 35 125 Sal - 44

KIRJELMÄ n:o 112/55.

2/4-44 No - Liite -

..... Rooma S S A 10 P:NÄ maalis KUUTA 19 44.

VIITTAUS: N

5 C10

..... P:NÄ KUUTA 19 P:TTY nro

VIITTAUS: D. U. M. 19

..... Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportit n:ot 8,9 ja 10.

Lähetystö kunnioittavasti lähettää Ministeriölle oheisena raporttinsa n:ot 8,9 ja 10, joiden nimikkeinä ovat

- Pohjois-Italian teollisuusolot,
- Italian sotalaivaston jako,
- Rooman diplomaattiset edustustot. II.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkkiainen.
Tuttu Tarkkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 8.

Rooma ssa 9 p:nä maalisk. kuuta 1944.

Asia: Pohjois-Italian teollisuusolot.

35 125 Sal 44

2/4-44

5 C10

Erään puolueettoman maan lähetystön jäseneltä, jolla on ollut tilaisuus äskettäin käydä tutustumassa Pohjois-Italian teollisuudessa nykyään vallitseviin oloihin, olen saanut seuraavia tietoja.

Kaikki sotatarvikkeita valmistavat yritykset ja vastaavat avainteollisuuslaitokset sekä kuljetuslaitokset ovat täydelleen saksalaisten miehitysviranomaisten valvonnassa. Niiden yritysten, jotka eivät välittömästi tai välillisesti palvele sodankäyntiä, on ollut joko kokonaan keskeytettävä toimintansa tahi tuntuvasti supistettava sitä. Niiden työvoima on siirretty varsinaiseen sotateollisuuteen tai Todtin järjestölle.

Pohjois-Italian teollisuuslaitosten tuotantokapasiteettia on huomattavasti vähennetty, keskimäärin 40-50 %:iin tai muutamissa yrityksissä jopa 20 %:iin vuoden 1943 ensi puoliskolla ylläpidetystä kapasiteetista. Lentokoneteollisuuden sekä auto- ja hyökäysvaunu- y.m.s. teollisuuteen kuuluvien laitosten tuotantokyky on suunnilleen 50 %, muutamien harvojen mekaanisten ja kemiallisen teollisuuden yritysten 75-80 % pienempi kuin vuotta aikaisemmin. Tuotannon supistuminen johtuu työtehon tahallisuudesta tai tahtomatto-

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

masta vähentymisestä, työajan supistumisesta, raaka-aineen puutteesta, ilmapommituksista ja teollisuuslaitosten siirroista.

Mitä tulee työtehon tahalliseen vähentymiseen, sen väitetään johtuvan ensi sijassa siitä, että teollisuuslaitosten virkailijoiden ja työläisten enemmistö on selvästi fascisminvastaisella kannalla. Italian tasavallan hallituksen sosiaalisin uudistuksiin (vrt. m.m. lähetystön tal. tiedoituksia n:o 1, 18.1.44, ja n:o 3, 16.2.44) suhtaudutaan yleensä epäillen. Vihollispropagandalla on tässä suhteessa ollut menestystä. Tyytymättömyys ja vastustus-halu ilmenevät tahallisessa työtahdin hidastamisessa ja tehon laimentamisessa. Yleensä katsotaan tällaisen jarruttelun eniten vaikuttaneen teollisuuden kapasiteetin vähentymiseen, jonka odotetaan edelleen jatkuvan.

Teollisuustyöväestön keskuudessa toimii eräänlaisia aktiivisten partisaanimuodostelmien reservimuodostelmia. Sotatarkeän teollisuuden työväestä arvioidaan n. 12 % kuuluvan kommunistisiin organisatioihin. Näistä syistä työvoiman värvääminen Todtin järjestöön on sujunut yhtä kehnosti kuin kutsunnat asepalvelukseen.

Ainoastaan saksalaisten hallinnassa olevan sotatarviketeollisuuden ja tähän rinnastettavan raskaan teollisuuden palveluksessa olevilla työläisillä on eräitä etuoikeuksia elintarvikkeiden, vaatteiden y.m.s. saannissa. Muuten väitetään vallitsevan puutetta, jota paitsi välttämättömien tarvikkeiden hankkiminen on suhteettoman paljon aikaa ja vaivaa vaativaa. Pahimmassa asemassa ovat teollisuuden virkailijat ja näihin verrattavat. Elintarvikkeiden, etenkin rasvan, niukkuus on lisännyt sairaustapausten lukumäärää. Työläisten psyykillisen vastustusvoiman heikkeneminen ilmenee työn laiminlyömisessä mitättömienkin vammojen

vuoksi.

Pommitukset ovat hävittäneet huomattavan määrän työläisten asuintaloja ja vieneet siihen, että nimenomaan sotateollisuuden laitoksia pyritään hajoittamaan entistä laajemmalle alalle. Työläisten asumuksia ei ole kuitenkaan voitu järjestää vastaavalla tavalla. Työväen kuljetusta työpaikalle vaikeuttavat lisäksi rautatie- ja raitiotieverkoston vaurioituminen sekä kivihiilen ja sähkövoiman puute. Näistä syistä sanotaan satojentuhansien työläisten menettävän päivittäin 4-5 tuntia työaikaa.

Raaka-aineen ja polttoaineen kuljetus on kokonaan saksalaisten valvonnassa. Se on huomattavasti supistunut viimevuotisista saavutuksista, ja syyksi mainitaan Saksan tuotantokeskuksiin ja liikenneverkkoon kohdistuneet pommitukset. Raaka-aineen ja polttoaineen tuonnin vähentymisen arvellaan osaltaan vaikuttaneen ainakin 15 %:n verran sotateollisuuden tuotantokyvyn heikkenemiseen.

Sen sijaan liittoutuneiden ilmapommitusten arvioidaan merkinneen keskimäärin ainoastaan 8 % Pohjois-Italian teollisuuslaitosten kapasiteetin supistumisesta. Viime aikoina pommitukset on suunnattu etupäässä teollisuusalueen reunoihin, m.m. Torinon seudulle (kuulalaakeritehtaisiin) ja Fiumeen (jossa torpeedotehtaiden toiminta on toistaiseksi keskeytetty). Muuten on ollut havaittavissa, että siitä huolimatta, että liittoutuneet ovat saaneet haltuunsa Etelä-Italian lentokentät, joilta käsin Pohjois-Italian kohteiden pommitus saattaa tapahtua hävittäjien suojassa, Pohjois-Italian teollisuuslaitoksiin kohdistuneet ilmahyökkäykset ovat viime kuukausina olleet sekä verraten harvoja että entistä heikompia.

Italian teollisuuslaitoksia on ryhdytty siirtämään, osittain

niiden entisillä paikoilla hajoitusmielessä ja osittain pitkienkin välimatkojen päähän. Jälkimmäisten toimenpiteiden tarkoituksena on siirtää Keski-Italian teollisuuslaitokset Pohjois-Italiaan sekä Toscanan ja Ligurian teollisuuslaitokset sisämaahan. Roomassa toimineiden sotateollisuuslaitosten koneistosta 80 % on kuljettu pohjoiseen. Ilmapommitukset vaikeuttavat tuntuvasti näiden suunnitelmien toteuttamista.

Teollisuuden jälleenrakennus- ja reorganisointiohjelmaan sisältyy m.m. laivanveistämöiden rakennussuunnitelma. Veistämöt eivät ole tarkoitettut ainoastaan sotalaivojen, vaan myös isojen loisto-matkustajalaivojen rakentamiseen. Entisten ja suunniteltujen veistämöiden yhteinen vuosituotanto arvioidaan niin mielikuvituksellisen suureksi kuin miljoonaksi tonniksi. Ohjelmassa on toinenkin merkillinen puoli. Suurin osa Italian kauppalaivastosta on tuhoutunut merellä tai satamissa pommitusten, sabotaashin, tulipalojen t.m.s. johdosta. Jäljelle jääneet alukset ovat pääosalta juuri matkustajalaivoja, jota vastoin on puutetta rahtilaivoista. Jälleenrakennusohjelma sisältää kuitenkin suunnitelman yhteistyöksi Yhdysvaltojen teollisuuden kanssa, sikäli kuin on kysymyksessä vienti Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-itään. Tämä seikka mahdollisesti selittää laivanrakennuksen yksipuolisuuden.

X

Pohjois-Italian teollisuutta valvova saksalainen elin on RUK (Rüstung und Kriegsproduktion-virasto), jolla on Milanossa keskus nimeltä Der Generalbeauftragte für Italien des Reichsministers für Rüstung und Kriegsproduktion. Tällä sotilas- ja siviilivirkailijoidensa lukumäärän puolesta valtavalla laitoksella on alaviras-

toja muutamissa muissa Italian teollisuuskaupungeissa. Sillä on teollisuuspoliittisesti melkein diktatoriset valtuudet: se määrää tuotannon laadusta ja laajuudesta, työväen otosta, raaka-aineen jaosta, teollisuuslaitosten siirrosta, niiden toiminnan lakkauttamisesta j.n.e. Vientiä koskevat kysymykset on kuitenkin, kuten lähetystö aikaisemmin on ilmoittanut, alistettu suoraan Saksan valtakunnan talousministeriölle.

x

Pohjois-Italian isoissa teollisuuskaupungeissa maaliskuun alkupäivinä vallinneiden, yleisiksi aiottujen lakkojen kulusta on 8.3.44 annettu virallinen selitys. Tässä myönnetään, että lakkojen alkuunpanijana oli Sveitsistä saapunut italialainen kommunisti Ercole Ercoli, joka muuten tiettävästi on saanut täydellisen moskovalaisen koulutuksen. Hän järjesti kansakunnan vapautuskomitean vasemmistopuolueista, s.o. kommunisteista, sosialisteista ja kristillis-demokraateista, salaisen komitean, jonka tuli huolehtia yleislakon puhkeamisesta, alkuaan tammikuun lopulla, jolloin liittoutuneiden piti valtaaman Rooma, ja sitten maaliskuun 1. päivänä, kuten tapahtuikin. Työväestöä kiihoitettiin leimaamalla lakko suunnatuksi sitä määräystä vastaan, jonka mukaan kutsunnoista jäämisestä rangaistaan teloituksella, italialaisten joukkojen rintamalle lähettämistä, riittämättömiä palkkoja ja elintarvikeannoksia j.n.e. vastaan sekä ennen kaikkea saksalaisia ja fascisteja vastaan.

Virallisen selostuksen mukaan lakko kesti eri paikoilla vaihdellen 11 minutista 4 päivään. Työstä jääneiden suurimmat luvut olivat: Milanossa 119.800, Torinossa 32.600, Varesessa ja Piacenzassa yli 7.000 kummassakin, Bolognassa, Bergamossa ja Savonassa yli 5.000 kussakin, mutta esim. Genovassa vain 700. Kaikkiaan lak-

koili vain 208.549 henkeä. Saamieni tietojen mukaan siellä täällä, m.m. Milanossa, sattui kahakointia, joka tosin ei t~~u~~ottavasti saavuttanut missään huomattavaa laajuutta. Useimmissa tapauksissa se rajoittui öiseen ammuskeluun, johon ottivat osaa sekä fascistinen poliisi että asepalveluksesta paenneet nuorukaiset. Viimeksi kuulemani mukaan tilanteen pitäisi olla jälleen kaikkialla jokseenkin rauhoittunut.

Siitä, onko kommunisti Ercoli saatu pidätetyksi, ei ole toistaiseksi tietoa. Sitä vastoin on julkaistu uutinen, jonka mukaan kaksi huomattavaa teollisuusmiestä, "Montecatini"-konsernin pääjohtaja Donegani ja "Snia Viscosa"-yhtymän pääjohtaja Marinotti, on pidätetty osallisuudesta lakkopuuhin. Eräältä näitä asioita tuntevalta taholta olenkin kuullut, että teollisuuden johtomiehisä on verraten laajalle levinnyt haluttomuus työskennellä nykyisen hallituksen ja saksalaisten laskuun eritoten siitä syystä, että uudet sosialisointimääräykset estävät yksityisen voiton saannin.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 9.

V.a. asioinjohtaja Tarkkainen.

10/3-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 9.

Rooma ssa 10 p:nä maalisk. kuuta 1944/4-44

Asia: Italian sotalaivaston jako.

ULKOASIAINMINISTERIÖN	
No 35 / 125 Sal	44
2/4-44	No -
5	C10

Sodan kriitillisimmissäkin vaiheissa, kuten Sisiliaan tapahtuneen mähinnousun aikoina, Italia karttoi suhteellisen voimakkaan ja uudenaikaisen laivastonsa asettamista taisteluun. Tämä menettely sai ulkopuolisen tahtomattaankin epäilemään sitä, että laivasto aiottiin säästää vaihto-objektiksi tuleviin rauhanneuvotteluihin. Syyskuun 3. päivänä 1943 allekirjoitetun aseleposopimuksen 4. artiklassa Italia sitoutui viipymättä siirtämään laivastonsa - joka silloin vielä oli suurin piirtein katsoen melko koskematon - liittoutuneiden Välimeren-joukkojen komentajan määräämiin satamiin. Aselevon julkaisemista seuraavina päivinä suurin osa Italian laivastosta purjehtikin vihollissatamiin, etupäässä Maltaan. Asiaa tuntevalta taholta olen saanut tietää, että tällöin joutui liittoutuneiden käsiin n. 140 italialaista sota-alusta. Näiden joukossa oli viisi taistelulaivaa (Italia, Vittorio Veneto, A.Doria, C.Duilio ja Giulio Cesare), kuudennen taistelukuntoisen (Roman) upotessa pakoyrityksensä aikana saksalaisten torpedojen vaikutuksesta, yksi lentokoneiden emälaiva, kuusi kevyttä risteilijää, yksi torpedoristeilijä, ainakin kymmenen hävittäjää, n. kaksikymmentä sukellusvenettä sekä joukko muita aluksia, m.m. joitakin Kreikan vesillä liikkuneita laivoja, jotka pääsivät Rhodokseen.

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja tiukka ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Saksalaisten käsiin ei jäänyt mitään käyttökelpoista laivastoa, vaan ainoastaan muutamia keveitä yksiköitä. Kahdesta saksalaisten puolelle jääneestä taistelulaivasta toinen (Impero, nyk. Littoria) on edelleen puolivalmiina Livornon veistämöllä ja toinen (Cavour) pommien vaurioittamana korjattavana Triestessä. Kummankaan kunnostamisesta saksalaiset eivät ole toistaiseksi olleet kiinnostuneita. Risteilijöitä ja hävittäjiä ei tietävästi joutunut myöskään sotakuntoisina saksalaisille. Kun muutaman sukellusveneen lähettäminen fascistisine miehistöineen merelle on johtanut sekä alusten että miesten siirtymiseen liittoutuneiden puolelle, Italian tasavallan laivaston tosiasiallinen vahvuus tällä hetkellä supistuu yhteen ainoaan MAS-venelaivueeseen (vrt. lähetystön raporttia n:o 3, 17.1.44).

Liittoutuneiden satamiin purjehtineiden italialaisten sotialusten tähänastisesta käytöstä ei Rooman sotilasasiamiesten keskuudessa ole täysin varmoja tietoja. Varmaa on se, että laivasto on ollut jaettuna Yhdysvaltojen ja Englannin komentoon ja että osaa siitä on käytetty Välimerellä ennen kaikkea Italiaan suuntautuvien saattueiden vartioimiseen. Toisen osan taas tiedetään joutuneen Atlantille vastaavanlaiseen tehtävään, mutta sen arvellaan olleen viime aikoina Yhdysvalloissa, jossa sen aseistus ehkä on vaidettu amerikkalaiseen, koska italialaisia ammuksia ei ole voitu valmistaa liittoutuneiden puolella. Sitä vastoin Roomassa ei uskota tietoihin, joiden mukaan osa Italian entisestä laivastosta olisi osallistumassa operatioihin Japania vastaan.

Laivasto, vaikkakin vieraseen käyttöön luovutettuna, mutta kaiken todennäköisyyden mukaan edelleenkin italialaisine päällystöineen ja miehistöineen, on epäilemättä muodostanut huomattavan tekijän kuninkaan ja Badoglion laskelmissa mahdollisimman siedettävien

rauhanehtojen ja liittolaisen aseman saamiseksi Italialle myötäsotivan aseman sijasta. Muistaakseni viime vuodenvaihteen jommallakummalla puolella Ranskan vapautuskomitean taholta esitettiin vaatimuksia Italian laivaston luovuttamiseksi Ranskalle tämän Toulonin satamassa menettämän laivastonosan korvaukseksi, mutta aloite näky rauenneen. Epämääräisen asiointilan jatkuminen tässä suhteessa sekä etenkin pääministeri Churchillin 22.2.44 alahuoneessa pitämässään puheessa antama lupaus Badoglio hallituksen tukemisesta Rooman valtaamiseen asti ilmeisesti rohkaisivat Italian kuningasta ja hänen pääministeriään. Viime viikkoina alkoikin liikkua (toistaiseksi vahvistamattomia) tietoja, joiden mukaan Badoglio olisi jossakin muodossa ottanut esille kysymyksen Italian aseman muuttamisesta liittolaisen asemaksi ja siinä mielessä tarjonnut sotatoimiin kymmentä italialaista divisioonaa, joiden kumminkin olisi pitänyt saada amerikkalainen tai englantilainen aseistus.

Presidentti Rooseveltin 3.3.44 tekemä ilmoitus siitä, että oli käynnissä keskusteluja liittoutuneiden hallussa olevan Italian entisen laivaston kolmanneksen pikaisesta luovuttamisesta Neuvostoliiton käyttöön, aiheutti todellisen sensation. Roosevelt mainitsi asiasta neuvotellun jo ennen Teheranin konferenssia sekä Yhdysvaltojen ja Englannin paraikaa harkitsevan, mitkä alukset siirretään Neuvostoliitolle. Jokin ruotsalainen lehti on ollut tietävinään jaon yksityiskohdatkin.

Rooseveltin yllättävä ilmoitus koski italialaisten kansallistuntoon molemmiin puolin rintamaa ikäänkuin isku vasten kasvoja. Badoglio tiedotti pyytävänsä kiireellisiä selvennyksiä ja varauksia itselleen oikeuden tehdä niiden mukaiset johtopäätökset. Eräiden kuninkaan lähiympäristössä toimivien englantilaisten ja

amerikkalaisten kirjeenvaihtajien tiedoitusten mukaan sikäläisissä piireissä pidettiin tapahtuman aiheuttamaa ensi tyrmistystä niin voimakkaana, että pelättiin jopa kuninkaan luopuvan kruunustaan. Tämä ajatus tuntui kuitenkin perusteettomalta, sillä niin kauan kuin lopullista päätöstä Italian laivaston jakamisesta ei ollut tehty, juuri kuninkaalla oli mahdollisuuksia saada neuvotteluteitse aikaan muutoksia tai lievennyksiä suunnitelmaan. Hänhän voi vedota m.m. siihen, että laivasto, jossa uskollisuus hallitsijaa kohtaan on aina ollut lujempi kuin armeijassa, nimenomaan hänen käskystään melkein kokonaisuudessaan siirtyi liittoutuneiden satamiin aselevon julkaisemisen jälkeen. Sen sijaan Badoglion antamasta kommuniqueasta selvästi ymmärsi, ettei hallituspula ollut mahdoton siinä tapauksessa, että pyydetyt lisäselvitykset ospittautuisivat nöyryyttäviksi ja lievennysyritykset tuloksettomiksi.

Rooseveltin tekemän ilmoituksen Etelä-Italiassa aiheuttama poliittisen kriisin uhka lienee nyt toistaiseksi sivuutettu Churchillin selitettyä 9.3.44 alahuoneessa, ettei Italian laivaston käytössä ole vielä tapahtunut muutoksia ja että vihollislaivastojen kohtalosta yleensäkin olisi parasta päättää vasta sodan loputtua. Tällä hetkellä ei ole saatavissa tietoa siitä, onko Churchillin selityksen sisältämä Rooseveltin ilmoituksen puolittainen desavuointi katsottava yksinomaan Italian diplomatian voitoksi. Todennäköisimmältä tuntuu, että muillakin Välimeren valloilla, jotka taistelevat liittoutuneiden puolella, nim. Vapaalla Ranskalla, Kreikalla ja Jugoslavialla, on ehkä ollut aihetta vakavasti huomauttaa omasta oikeudestaan mahdolliseen saaliinjakoon. Tähänastisten tapahtumien valossa loppuvaikutelmaksi jää se, että Roosevelt on liian aikaisin päästänyt julkisuuteen todennäköisesti aivan keskeneräisellä asteella olleen Neuvostoliitolle annetun lupauksen, jonka täyttämi-

nen ei ehkä Englannille olekaan kiireellinen sydämenasia.

Tähän raukeaa siis toistaiseksi myös kannunvalanta siitä, mitä Neuvostoliitto olisi tehnyt sille täten lahjoitetulla laivastolla, niin kauan kuin saksalaiset pitävät käsissään Aigeanmeren valvontaa eivätkä Turkin salmet ole auki ja purjehdustie Itämerellekin on suljettu. Asiana tuntevilta henkilöiltä kuulemistani lausunnoista kannattanee kuitenkin panna muistiin se, että Italian laivasto on rakennettu yksinomaan eteläisillä vesillä liikumista varten, sekä se, että päällystön ja miehistön kouluttaminen uuden aikaisin kojein varustettuihin sotalaivoihin on erittäin pitkän ajan, jopa vuosia, vaativa tehtävä. Näistä syistä Italian laivaston osan mahdollisesti pikainenkin luovuttaminen Neuvostoliitolle olisi lähitulevaisuudessa vailta suurta sotilaallista merkitystä.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 10.

V. a. asiainhoitaja Tarkkainen.

10/3-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 10.

Rooma ssa 10 p:nä maalisk. kuuta 1944.

Asia: Rooman diplomaattiset edustot. II.

35	125	Sal	44
2/4-44	No	-	Liit.
5	10		

Otsakeasiasta aikaisemmin, 27.1.44, laatimani raportin n:o 4 lähettämisen jälkeen Rooman diplomaattisissa edustustoissa ovat tapahtuneet ne muutokset, että Sveitsin-lähettiläs, joka jo oli matkustanut kotimaahansa, on eronnut ja että Tanskan lähettiläs, pitkän viivyttelyn jälkeen, on noudattanut Saksan suurlähettilään kehoitusta j.n. viikko sitten lähtenyt perheineen Venetiaan. Myös Tanskan lähetystön sihteeri on siirtynyt sinne, mutta lähetystöneuvos sen sijaan on jäänyt Roomaan. Ennen lähtöään lähettiläs sanoi minulle olevan mahdollista, että lähetystöneuvos nimitettäisiin esim. pääkonsuliksi Roomaan, mutta toistaiseksi en ole kuullut, onko tässä asiassa mitään ratkaisua tapahtunut. Mainittakoon, että Tanskan lähettilään matkan viivästyminen johtui etupäässä bensiinin saannin vaikeutumisesta.

Bernin lähetystön 11.2.44 päivätyssä raportissa havaitsen erään edellä mainitusta raportistani johtuneen väärinkäsityksen, jonka oikaiseminen lienee paikallaan. Viitaten raporttiini n:o 4 läh. Voionmaa nim. lausuu: "Toisaalta se tieto, että kysymys yhdysmiehen nimittämisestä Roomaan jääneiden edustustojen ja Pohjois-Italiassa olevan ulkoasiainministeriön välille olisi saatu myönteiseen ratkaisuun Sveitsin kohdalta, on erehdyttävä." Jottei asian-

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

tilasta jäisi harhauttavaa käsitystä, pyydän saada korostaa, että raportissani puhuttiin yhdysmiehen nimeämisestä (ransk. désigner, ital. indicare tai designare) eikä nimittämisestä (ransk. nommer, ital. nominare). Ensin mainittua termiä Italian ulkoasiainministeriön protokollaosaston edustajakin käytti esittäessään minulle Suomelle osoitetun kehoituksen yhdysmiehen nimeämiseen joko lähetystön jäsenten keskuudesta tahi Pohjois-Italiassa olevien konsulinvirastojen suomalaisten jäsenten keskuudesta. Sveitsin Roomassa olevan lähetystön ja Italian tasavallan ulkoasiainministeriön välisenä yhdysmiehenä toimii tarpeen vaatiessa juuri läh. Voionmaan raportissa mainittu Milanon-pääkonsuli, kuten Sveitsin tšekäläinen v.a. asiantuntija on minulle sanonut.

v.a. Asiantuntija:

Tuttu Tarkkainen.
Tuttu Tarkkainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti: n:o 11.

V. a. asiainhoitaja Parkkinen.

20/3-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 121/62.

Rooma S S A 20 P: N Ä maaliskuu K U U T A 19 44.

VIITTAUS: N

P: N Ä K U U T A 19 P: T T Y n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19.....

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
37	126	Sal 44
13/4-44	N: -	L: -
5	C10	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportti n:o 11.

Lähetystö kunnioittavasti lähettää Ministeriölle
oheisena raporttinsa n:o 11, jonka nimikkeenä on
Italian kuningaskunnan suhde liittoutuneisiin.

v.a. Asiantuntija:

Tuttu Tarkiainen
Tuttu Tarkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 11.

37 126 Sal 44

Rooma ssa 20 p:nä maalisk. kuuta 1944. ^{13/4-44}

Asia: Italian kuningaskunnan suhde
liittoutuneisiin.

5 C10

Aselevon julkaisemisen jälkeen Italian kuningaskunnan suhteet liittoutuneisiin hoidettiin aluksi invasiojoukkojen ylipäällikön, kenraali Eisenhowerin, välityksellä. Ennen pitkää tämänluonteiset asiat siirrettiin kuitenkin kahdelle komissiolle, joista toinen on sotilaallinen ja toinen diplomaattinen. Sotilaallisesti johdettu valvontakomissio, jossa ovat edustettuina Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Neuvostoliitto, sai kontrolloitavakseen liittoutuneiden valtaaman ja miehittämän Italian alueen koko hallinnon, kunnes viime helmikuun alkupäivinä Etelä-Italian hallinto, Pantellerian, Lampedusan ja Linosan saaria lukuun ottamatta, palautettiin Italian hallitukselle. Hallituksen toiminta sen hallintaan palautetullakin alueella on kuitenkin edelleen jäänyt valvontakomission silmälläpitoon. Badoglion hallituksen - jonka useimmat jäsenet äsken mainitun hallinnanpalautuksen jälkeen korotettiin alivaltiosihteereistä ministereiksi - on ollut hoidettava tärkeimmät poliittiset suhteensa liittoutuneisiin "neuvoa-antavan Italian-komission" välityksellä. Tähän ovat kuuluneet tammikuun puolivälistä alkaen Yhdysvaltojen (Robert Murphy), Ison-Britannian (Sir Harald Mac Millan) ja Neuvostoliiton (Vyshinski ja varalta Bogomolov) edustajien lisäksi myös Ranskan kansallisen vapautuskomitean

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

(René Massigli) sekä Jugoslavian (Mihail Krek) ja Kreikan (Jan Politis) pakolaishallitusten edustajat. Badoglio hallitus on tuon tuostakin tehnyt toiminnastaan selkoa tälle komissiolle - jota usein näkee sanottavan myös Välimeren-komissioksi - sekä esittänyt suunnitelmiaan sen hyväksyttäväksi.

Italian kuningaskunnan hallitus, jonka sisäpoliittisesti erittäin heikosta asemasta minulla aikaisemmin on ollut tilaisuus raporttoida, on näin ollen ollut kaikessa toiminnassaan verraten tarkassa valvonnassa, mahdollisesti joitakin nimitysasioita lukuun ottamatta. Diplomaattiset suhteensa kuningaskunta säilytti niihin valtioihin, joilla edelleenkin on ollut edustuksensa Roomassa ynnä Turkkiin. (vrt. läh:n raporttia n:o 4, 11.2.44), / Helmikuun alkupäivinä eräät latinalaisen Amerikan valtiot, ainakin Meksikko, Venezuela ja Columbia, ilmoittivat poistavansa ne rajoitukset, jotka niissä olivat kohdanneet Italian kansalaisia vallitsevan sotatilan johdosta. Nämä ilmoitukset antoivat aihetta ennenaikaisiin arveluihin mainittujen amerikkalaisten valtioiden ja Italian diplomaattisten suhteiden palauttamisesta.

Badoglio, jonka politiikan päätarkoituksena on kuninkaan ja oman hallituksensa aseman turvaaminen, on jo lokakuusta 1943 alkaen julkisesti selittänyt haluavansa "asteittain järjestää ennalleen Italian suhteet yhdistyneisiin kansakuntiin". Liittoutuneet näyttävät kuitenkin olleen yksimielisiä siitä, että kaottisen olo-tilan jatkuessa Etelä-Italiassa ei ollut syytä palauttaa diplomaattisia suhteita kuningaskunnan hallitukseen, ennen kuin tilanne olisi selvinnyt. Kuitenkin, kun Badoglio jälleen 7.3.44 teki neuvostohallitukselle virallisen esityksen normaalisten diplomaattisten suhteiden solmisesta, hän sai myönteisen vastauksen jo

11.3. Tämä tapahtui siis vain alun toista viikkoa siitä, kun Badoglio julkisesti oli antanut ymmärtää eroavansa, ellei hän saisi tyydyttäviä selityksiä Italian laivaston jakoa ja eritoten laivaston kolmanneksen luovuttamista Neuvostoliitolle koskeviin tiedusteluihinsa (vrt. läh:n raporttia n:o 9, 10.3.44). Syrjäyttäen kansainvälisen oikeuden konventiosäännötkin Neuvostoliitto täten loi ennakkotapauksen antamalla täyden de jure-tunnustuksen vihollishallitukselle, jonka asema ja toiminta jatkuvasti ovat riippuvaisia aseleposopimuksen määräyksistä.

Tapahtuma on tuottanut Neuvostoliiton läntisille liittolaisille eittämättömän yllätyksen. Riittää viitata esim. Vernon Bartlettin 15.3. "News Chroniclessa" julkaisemaan kirjoitukseen ja "Timesissa" samana päivänä olleisiin artikkeleihin sekä valtiossihteeri Hullin 18.3. sanomalehtikonferenssissa antamaan lausuntoon, joissa avoimesti myönnetään, että neuvostohallitus oli tehnyt ratkaisunsa neuvottelematta siitä ennakolta Lontoon ja Washingtonin kanssa. Yleensäkin niiden lehtilausuntojen sävy, joita on luettu anglo-amerikkalaisissa radiolähetyksissä ^{x)}, on ollut melkein kauttaaltaan pettynyt ja katkera. Neuvostoliiton astuma askel on leimattu erittäin epätavalliseksi, inopportuuniseksi, hämmentäväksi j.n.e. Teko on muka jälleen räikeästi paljastanut liittoutuneiden omassa leirissä vallitsevan yhteisymmärryksen rikkinäisyyden.

Neuvostoliiton päävaikutin tässä tapauksessa on ainakin näennäisesti sama kuin sen suhtautumisessa n.s. pakolaishallituksiin: neuvostohallitus on kärkeä antamaan tunnustuksensa niille hallituksille tai vain organisaatioille, joilla on käytettävissään aseelli-

x) Lähetyksen on onnistunut helmikuun alusta lähtien päivittäin saada fascistihallituksen kultusministeriön Rooman-osastolta nimitetty selostus Mussolinin Italian vastapuolten radiolähetyksistä.

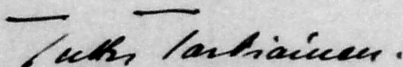
sia voimia taistelussa Saksaa vastaan, ja kieltämään tunnustuksensa sotajoukkoja vailla olevilta rinnakkaishallituksilta. Koska Italiassa ei ole syntynyt mitään partisaanivaltiota, kuningaskunnan hallitus on toistaiseksi ainoa, joka voi asettaa armeijan yhteiseen taisteluun. Tämän ulkonaisen vaikutuksen lisäksi neuvostohallituksella on tietysti toisiakin motiiveja, joiden selvittäminen tässä yhteydessä lienee tarpeetonta ja jotka ehkä piankin tulevat päivänvaloon. Mielenkiintoista on todeta, kuinka levoton Lontoon radion poliittinen kronikoitsija on ollut siitä, että neuvostoambassaadin ilmestyminen Etelä-Italiaan aiheuttaa hajaannusta kansakunnan vapautuskomiteoihin liittyneiden oppositiopuolueiden keskuudessa. Onkin ilmeistä, että Neuvostoliitto on saanut huomattavan etumatkan muiden liittoutuneiden rinnalla paitsi luomalla itselleen mahdollisuuden olla, yhteisten valvontakomissioiden ohi, kanssakäymisessä sekä Italian hallituksen että oppositiopuolueiden kanssa myös saavuttamalla kuninkaan ja hallituksen kiitollisuuden. Näin ollen neuvostohallituksen vaikutuksen saattaa odottaa alkavan lähiaikoina ilmetä Italian kuningaskunnan ulko- ja sisäpolitiikassa. (Siitä, onko Badogliön hallituksen päätös katkaista diplomaattiset suhteet Suomeen yksistään Neuvostoliiton painostuksen tulos, ei Roomassa ole vielä täyttä selvyttä. Kuten läh. Guarnaschellin Ministeriölle jättämän nootin ja Badogliön hallituksen edustajan radiolausunnon sanamuodosta voi päätellä, toimenpide on saattanut yhtä hyvin johtua vain Italian innosta osoittaa serviliteettiään liittoutuneita kohtaan. Myöskään muista mahdollisista myönnytyksistä, joita Italia olisi luvannut Neuvostoliitolle tämän tunnustuksen hinnaksi, ei toistaiseksi ole tietoa.)

Tällä hetkellä on mielenkiinnon kohteena kysymys siitä, tunnus-

tavatko myös Englanti ja Yhdysvallat Badoglio'n hallituksen. Eräiden uutistietojen mukaan Italian hallitus on äskettäin tehnyt Englannin ja Yhdysvaltojen hallituksille esityksen diplomaattisten suhteiden palauttamiseksi. Valtiosihteeri Hullin 18.3. lehtikonferenssissa antamasta lausunnosta ja eräistä englantilaisista sanomalehtikirjoituksista päätellen sekä Washingtonissa että Lontoossa näyttää vallitsevan haluttomuutta seurata neuvostohallituksen esimerkkiä vielä nykyisten olojen vallitessa. Kuten niin usein virallisestikin on ilmoitettu, Englannin ja Yhdysvaltojen pitäisi määritellä lopullinen kantansa Italian kysymykseen yleensä vasta Rooman valtauksen jälkeen.

Lopuksi ei liene aiheetonta asettaa tähän yhteyteen tietoa siitä, että marsalkka Tito on pari päivää sitten eräässä lehdessä ("Novo Vremessä") vaatinut omalle vapautuskomitealleen liittoutuneiden de jure-tunnustusta.

v. a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 12.

V. a. asioinhoitaja Parkkinen.

19/4-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

ULKOASIAINMINISTERIÖ

KIRJELMÄ n:o 167/84.

52 129 Sal 44

Rooma S S A 24 P: N Ä h u h t i K U U T A 19 44.

30/5-44 NO -

VIITTAUS: N

P: N Ä K U U T A 19 P: T T Y n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportit n:ot 12 ja 13.

Lähetystö kunnioittavasti lähettää Ministeriölle
oheisena raporttinsa n:ot 12 ja 13, joiden nimikkeinä ovat:
Irlannin lähettäjäsi liittoutuneiden keskinäisistä suhteista,
Italian kuningas- ja hallituskysymyksen uusi ratkaisu.

V.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 12.

Rooma ssa 19 p:nä huhti kuuta 1944.

52/129 Sal 44

30/5-44 No -

Asia: Irlannin lähettiläs liittou-
tuneiden keskinäisistä suhteista.

5 C10

Tavatessani Irlannin Rooman-lähettilään Mac Whiten viimeksi, 15.4.44, kahdenkesken hän selosti paitsi oman maansa asemassa äskettäin tapahtunutta kehitystä myös käsitystään liittoutuneiden keskinäisistä väleistä. Olen kummastakin puheenaiheesta sähköttänyt Ministeriölle, mutta pyydän saada seuraavassa muutamain sanoin täydentää sähköttä Mac Whiten liittoutuneita koskeneesta lausunnosta.

Lähettiläs tuntui saaneen (arvattavasti Lontoon uutisista) räikeän kuvan Romanian sotavoimissa ja kansassa puhjenneesta paniikista. Hän arveli, etteivät romanialaiset vastoinkäymisten ja peräytymisen alkaessa olleetkaan "yhtään sen parempia kuin italialaiset". Bulgariassa vallitsevan hervottoman mielialan vuoksi Venäjälle mahdollisesti aukeaisi tie ja syntyisi tilaisuus esittää, muodossa tahi toisessa, vaatimuksia Turkin salmien suhteen. Viipymättä sen kauemmin varsinaisten sotatapahtumien koskettelemisessa siirryimme tästä keskustelemaan liittoutuneiden välisistä suhteista, jolloin lähettiläs lausui pääasiassa seuraavaa.

On ilmeistä, että tällä hetkellä vallitsee kireyttä toisaalta Englannin ja Yhdysvaltojen sekä toisaalta Neuvostoliiton väleissä. Mac White sanoi tietävänsä, että Lontoossa ollaan tosiaan

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

huolestuneita Neuvostoliiton sotilaallisesta murtautumisesta Romaniaan ja Puolaan sekä sen diplomaattisesta tunkeutumisesta paitsi lähi-itäisiin ja Balkanille myös Pohjois-Afrikkaan ja Etelä-Italiaan. Neuvostodiplomatia on saavuttanut lujan jalansijan alueilla, jotka on luettu Englannin intressipiiriin kuuluviksi, ja Lontoossa pidetään tilannetta nykyään jo vaarallisena. Ymmärretään, että eräänä syynä, joka on antanut neuvostodiplomatialle tilaisuuden uuden maaperän valtaamiseen, on ollut Englannin ja Yhdysvaltojen oma keskinäinen kilpailu. Mac Whiten mielestä on kuitenkin huolestuttavin piirre se, että Englannin ja Yhdysvaltojen diplomatia on tänä kriittillisenä aikana osoittautunut yllättävän epäjoustavaksi. Etenkin ennen niin taitava Englannin diplomatia on nykyään hidaskänteissä ja prestigensä puolesta joutunut erittäin syvään aallonpohjaan. Siitä syystä anglo-amerikkalainen diplomatia, ilmeisestä halustaan huolimatta, ei ole pystynyt kilpailemaan bolsheviikkidiplomatian kanssa, vaan sen on täytynyt tehdä karvaita myönnytyksiä useilla tahoilla, kuten viimeksi Puolassa, Jugoslaviassa ja Italiassa.

Mac White, jonka tasapuolisuuteen pyrkivästä ajattelutavasta yleensä kuultaa läpi tietynlainen anglofilia, suhtautui verraten pessimistisesti kysymykseeni, eikö nimenomaan Englannin diplomatian voisi odottaa ja eräistä merkeistä päätelläkkin olevan ryhtymässä entistä aktiivisemmin ja ehkä menestyksellisemmin toimimaan Neuvostoliiton voittokulun pysäyttämiseksi. Hänen käsityksensä kehityksen jatkumisesta nykyisellään vielä lähiaikoina tuntui perustuvan seuraaviin seikkoihin. Puna-armeijan menestyksen seurauksena Venäjän diplomatiankin prestige on noussut. Häikäilemättömin ja liittolaisistaan piittaamattomin ottein Neuvostoliitto on päässyt

viime aikoina aseisiin, joista sitä on vaikeata häätää yhteisen sodan yhä jatkuessa. Englannin diplomatia, jolle kuuluisi neuvostovaikutuksen neutralisointi nimenomaan Välimeren piirissä, on tällä hetkellä suunnannut aktiivisuutensa Alger'n komission politiikan pitämiseen aisoissa (- Mac White ei selittänyt sen tarkemmin, mitä hän tällä tarkoitti -) sekä Euroopan puolueettomien valtioiden ynnä Turkin intimidoimiseen.

Lontoossa ja Washingtonissa pidetään kyllä selvänä, että Neuvostoliiton vaikutuksen levitessä yhä pitemmälle Englannin ja Yhdysvaltojenkin etupiiriin törmäys Venäjän ja länsivaltojen välillä on käyvä väistämättömäksi, ellei jokin muu syy pakota edellistä ajoissa vetäytymään sen näin saavuttamista uusista asemista. Länsivaltojen poliittinen tähtäin on kuitenkin asetettu erittäin pitkälle. Niiden lähimpänä päämääränä on Saksan nujertaminen, ja vasta tämän tapahduttua ne mahdollisesti kääntyvät tarmokkaasti Venäjää vastaan. Milloin tämä "loppuselvittely" on suoritettava ja onko länsivalloilla silloin halua sitoa siihen omia aseellisia voimiaan, sitä Mac White ei pyrkinyt ennustamaan.

Hän korosti kuitenkin sitä, että hänen Yhdysvalloista saamansa tiedot osoittavat sikäläisen yleisen mielipiteen tuntevan jo nyt huomattavaa kyllästymistä Italian rintamalla käytyyn sotaan ja Euroopan "vieraisiin" kysymyksiin yleensä. Hänen kokeustensa mukaan amerikkalaiset ovat varsin herkkiä syyttämään sodanjohtoa ja hallitusta vähäisistäkin menetyksistä ja vastoinkäymisistä. Sen vuoksi Mac White piti varmana, että Yhdysvallat väliaikaisesti pyrkii loitontumaan Euroopan tapahtumista ja että presidentinvaalien kohta kiivaasti alkavien ennakkokamppailujen vuoksi päähuomio lähikuukausina kiinnitetään taisteluun Japania

vastaan. Sikäläisen sodan amerikkalainen tuntee onakseen ja siksi on tähdellistä ennen vaaleja saavuttaa huomattava, kansallistuntoa kohottava voitto Tynellä merellä.

Pitkähkössä synteessissään Mac White ei juuri poikennut yksityiskohtiin eikä konkreettisiin esimerkkeihin. Ainoastaan Italian asemasta puhuessamme hän mainitsi, miten näyttää kohtalon ivalta, että Neuvostoliitto on sekautunut asioiden kehitykseen. Länsivallat olivat tehneet parhaansa pitääkseen Vittorio Emanuelea ja Badoglioa "suljettuna laatikkoon" - kuten Mac White lausui -, mutta salakavalasti yllättäen Neuvostoliitto oli avannut laatikon, josta kuningas pääministereineen hypähti ihmisten ilmoille. Lähettiläs totesi surumielisen ironisesti bolsheviikkidiplomatian vaikutuksen kasvun Italiassa.

Täydellisyyden vuoksi mainittakoon, että Mac White eräissä aikaisemmissa keskusteluissamme on lausunut tietävänsä, että aiheet miehen vaihtamiseksi Englannin ulkoasiainministerin paikalla johtuvat Edenin liiasta myöntyväisyydestä Moskovan tahtoon.

V.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkkainen.
Tuttu Tarkkainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 13.

V.a. asiain hoitaja Tarkainen.

23/4-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

RAPORTTI n:o 13.

Rooma ssa 23 p:nä huhti kuuta 19 44.

Asia: Italian kuningas- ja hallitus-
kysymyksen uusi ratkaisu.

52 129 Sal 44
30/5-44 -
5. 610.
Salainen.

Se Gordiaan solmu, joka pitkät ajat oli estänyt Italian kuninkaan asemaa ja hallituksen uudistamista koskevan kysymyksen ratkaisua, on nyt aukaistu Moskovan ohjeiden mukaan. Tähän johtanut asioiden kehitys sai alkunsa Neuvostoliiton ilmoitettua 11.3.44 normaalisten diplomaattisten suhteiden palauttamisesta Italiaan (vrt. lähetystön raporttia n:o 11, 20.3.44). Tapahtumien kulku oli pääkohdissaan seuraava.

Maaliskuun viimeisinä päivinä "Izvestjan" julkaisemasta artikkelista kävi ilmi se ohjelma, jonka Neuvostoliitto oli asettanut Italian probleemassa länsivaltojen viivyttelypolitiikan vastapainoksi. Kirjoituksessa, jossa m.m. selitetään diplomaattisten suhteiden solmimiseen johtaneita syitä, lausutaan, että liittoutuneiden intressissä on olla sallimatta Italian sortuminen. Sen vuoksi on tuettava Saksaa vastaan taistelevaa Italiaa. "Izvestja" syyttää Englantia ja Yhdysvaltoja siitä, että nämä omin päinsä, neuvottelematta Venäjän kanssa, ovat päättäneet siirtää kuningas- ja hallituskysymyksen ratkaisemisen siksi, kunnes Rooma on vallattu. Kuitenkin on välttämätöntä jo nyt yhdistää kaikki Italian demokraattiset voimat ja tässä tarkoituksessa pakottaa antifascistiset puolueet yhteistyöhön Badoglio hallituksen

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

kanssa.

Näiden suuntaviivojen mukaiset Moskovan ohjeet saaneena ilmestyikin samanaikaisesti Napolissa näyttämölle Italian kommunistipuolueen johtaja Palmiro Togliatti, jonka nom de guerre on Ercole Ercoli ^{x)}. Hän ryhtyi, tietysti Badoglion täysin suostumuksin, johtamaan intrigointia ja on nyt päässyt tulokseen. Ensi töikseen Ercoli selitti lehdistölle, että kommunistipuolue ehdottaa kaikille muille oppositiopuolueille luopumista vaatimasta kuninkaan abdikaatiota ja ryhtymistä positiivisesti myötävaikuttamaan uuden hallituksen muodostamiseen. Huhtikuun alkupäivinä fascisminvastustajien puolueiden johtohenkilöt aloittivatkin yhteiset neuvottelut kompromissiratkaisun saavuttamiseksi. Neuvotteluissa esiintyi tavallaan Savoian huoneen asiamiehenä ent. edustajainkamarin puhemies De Nicola ja niihin ottivat osaa paitsi Ercolia myös m.m. kreivi Sforza ja filosofi Croce.

Vaikein pulma, itse asiassa koko vyyhtikompleksin ydin, sisältyi siihen, miten oli löydettävissä sellainen kuninkaan asemaa koskeva formula, joka tyydyttäisi sekä Vittorio Emanuelea että oppositiopuolueita. Vielä maaliskuun viimeisinä päivinä kuningas oli sisäasiainministerinsä kautta ilmoittanut kantansa, joka edellytti hallituspohjan laajentamisen siirtämistä siksi, kunnes Rooma olisi vapautettu saksalaisista, sekä kruunua koskevien muutossuunnitelmien lykkäämistä parlamentin ratkaistaviksi, joka olisi valittava neljän kuukauden kuluessa rauhanteosta luettuna. Vittorio Emanuele joutui kuitenkin nyt, huhtikuun alkupäivinä, ankaraan pai-

x) Sama mies, jonka väitettiin helmikuun lopulla olleen Pohjois-Italiassa lietsomassa teollisuustyöväen lakkoja (vrt. lähetystön raporttia n:o 8, 9.3.44).

nostukseen puolueiden elinten ja lehdistön taholta. Samanaikaisesti kokoutui asiaa käsittelemään liittoutuneiden kontrollikomissio, jossa Englantia edusti äsken nimitetty Italian asioiden "pääkommissaari" Sir Noel Charles. Tällä hetkellä on Roomasta käsin vielä vaikeata päätellä, mikä osuus komissiolla oli lopulliseen ratkaisuun, mutta eräistä tiedoista päätellen kuningas oli jo vähää ennen sen kokoutumista tehnyt päätöksensä. Tämä päätös sisältyi hänen 12.4.44 antamaansa julistukseen, jossa hän ilmoitti nimittävänsä kruununprinssi Umberton sijaishallitsijaksi (luogotenente generale) ja nimityksen tulevan voimaan heti Rooman valtauksen tapahduttua.

Vittorio Emanuelen lupaus tyydytti nyt yhteistyöhön halukkaita puolueita, jotka aikaisemmin olivat vaatineet kruunusta luopumista ja vieläpä useimmiten torjuneet ajatuksen Umberton nousemisesta valtaistuimelle (vrt. lähetystön raportteja n:o 1, 7.1.44, ja n:o 5, 4.2.44). Tie hallitusneuvotteluihin oli avoinna. Ministeristönsä eronpyynnön esittänyt Badoglio sai kuninkaalta tehtäväkseen uuden hallituksen muodostamisen. Neuvottelut venyivät verraten pitkällisiksi eikä niiden kulusta puuttunut erimielisyyttä. Badoglion päätös varata itselleen ulkoasiain salkku, säilyttää kolme tähänastista sotilasministeriä paikoillaan, luovuttaa valtionvarain salkku puolueiden ulkopuolella olevalle henkilölle sekä antaa yksi paikka (hänen itsensä jonkin aikaa sitten muodostuttamansa, antifascistiseen juntaan kuulumattoman, monarkistisen) demokraattis-liberaalisen puolueen edustajalle herätti ankaraa vastustusta etenkin partito d'azionessa, joka uhkasi kieltää Badogliolta tukensa. Se, että - mirabile dictu - neuvostodiplomatia välittömästi sekautui hallitusneuvotteluihin, lienee katsottava tosiasiaksi. Se ei rajoittanut aktiivisuuttaan ainoastaan niihin yhteyksiin, joita sillä oli

Badoglioon ja Ercoliin, vaan, Napolista julkisuuteen annetun tiedon mukaan, valvontakomissiossa olevalla Neuvostoliiton edustajalla Bogomolovilla ja Neuvostoliiton äskettäin kuninkaan luokse lähettämällä edustajalla Mihail Kostilevillä oli huhtikuun 21. päivän vastaisena yönä pitkä keskustelu Crocen kanssa. Niinpä puolueiden intriigit saatiin väliaikaisesti syrjäytetyksi ja saavutettiin tulos, joka ulospäin todella näyttää kaikkien fascisminvastaisten voimien yhteenliittymältä.

Badoglion uusi ministeriluettelo, joka julkaistiin 21.4.44, kuvaa kaunopuheisesti Etelä-Italiassa vallitsevaa poliittisten virtausten kirjavuutta. Hallituksessa on 18 ministeripaikkaa, joista viisi on salkuttomia, sekä 13 alivaltiosihteeriä. Sen kokoonpano jäsenten puoluevärin kannalta katsottuna on seuraavanlainen. Tasainen jako, kullekin kaksi ministeripaikkaa ja kaksi alivaltiosihteeripaikkaa, on suoritettu liberaalien, sosialistien, demokraattis-kristillisten ja kommunistien kesken. Näiden puolueiden johtajat, nim. Croce (lib.), Mancini (sos.), Rodinò (dem.-krist.) ja Togliatti (komm.), on partito d'azionesta eronneen ja riippumattomaksi julistautuneen Sforzan ohella nimitetty salkuttomiksi ministereiksi. Kullekin näistä puolueista on sitä paitsi varattu tärkeä salkku (liberaaleille oikeusministerin, sosialisteille työ-, teollisuus- ja kauppaministerin, demokraattis-kristillisille sisäasiainministerin ja kommunisteille maa- ja metsätalousministerin salkku). Partito d'azionella on hallituksessa kaksi salkkua, nim. yleisten töiden ja opetusministerin salkut (jälkimmäinen puolueen huomattavimmalla miehellä Omodeolla), sekä yksi alivaltiosihteerin paikka. Democrazia del lavoro nimisen puolueen edustajille uskottu yksi (kulkulaitosten) salkku ynnä kaksi alivaltiosihteerin paikkaa.

Kahden teknillisiksi ilmoitetun alivaltiosihteerin ohella hallituksessa on yksi riippumattomaksi ammattiministeriksi merkitty jäsen, valtionvarainministeri Quintieri, pankinjohtaja-miljoonikko, jota lienee pidettävä kruunun ja Badoglion luottamusmiehenä. Hänen rinnalleen nimitetty alivaltiosihteeriksi on kuitenkin kommunisti. Pää- ja ulkoministerinä pysyneen marsalkan lisäksi hallituksessa on kolme muuta sotilasjäsentä, nim. sotaministeri kenraali Orlando, meriministeri amiraali De Courten ja ilmailuministeri kenraali Sandalli (jota paitsi toinen kulkulaitosministeriön teknillisistä alivaltiosihteeereistä on kenraali). Huomiota herättää se seikka, että sotaministeriön alivaltiosihteeriksi on nimitetty kommunisti (jonka kerrotaan olevan juutalainen) ja meriministeriön alivaltiosihteeriksi sosialisti.

x

Edellä selostettu tapahtumasarja sinänsä jo osoittaa, mistä on ollut kysymys ja mihin tulokseen on päästy, eikä se sen vuoksi kaipaa laajoja kommentteja. Pääasia voidaan sisällyttää toteamukseen, että Vittorio Emanuele on toistaiseksi pelastanut kruununsa ja nähtävästi myös sukunsa perimysjärjestyksen, minkä vastasuoritukseksi hän on ollut avullisena Moskovan puuhevosen tuomisessa Troiaan.

Sijaishallitsija- (luogotenente-) järjestelmä, joka Italiassa oli käytännössä jo edellisen maailmansodan aikana, kuninkaan toimiessa sotavoimien ylipäällikkönä ja prinssi Umberto hoitaessa hallitsijan ^{muuta} prerogatiiveja, tulee siis voimaan vasta Rooman valtauksen jälkeen. Vittorio Emanuele on ilmoittanut tämän päätöksensä olevan lopullisen ja peruuttamattoman, mutta siihen katsoen, että tuo kuningas, jolla on talonpojan viekkaus ja pikkuporvarin ahneus,

tosiasiassa pysyy edelleen valtaistuimella, tuskin on täysiä ta-
keita siitä, etteikö hän sittenkin tilaisuuden sattuessa ja hänen
henkilökohtaisen etunsa sitä vaatiessa voi aikanaan muuttaa pää-
töstään. Joka tapauksessa hän on saavuttanut sen tuloksen, ettei
hänen ole tarvinnut luovuttaa valtaoikeuksiensa käyttöä sellaisel-
le regentille, jonka toimintaa hän ei voisi valvoa, vaan on säi-
lyttänyt sen omassa suvussa vieläpä normaalin perimysjärjes-
tyksen edellyttämällä tavalla.

Tuolla saavutuksella, joka ehkä tulevaisuudessa saattaa
osoittautua merkitykselliseksi, on Italian ja koko Välimeren pii-
rin tapahtumien kannalta katsottuna nykyhetkellä suhteellisen mi-
tätön arvo verrattaessa sitä kokoomushallituksen muodostumiseen
ja tähän liittyviin sivuilmiöihin.

Mitä ensiksi tulee uuden hallituksen Italiassa saamaan vas-
taanottoon, on todettava, että tulos näyttää herättäneen yleistä
tyydytystä Etelä-Italiassa eikä Roomankaan fascistilehdistön iro-
nia vaikuta aivan vilpittömältä. Keskusteluistani muutaman huo-
mattavassa asemassa olevan kuningasmielisen italialaisen kanssa
olen voinut havaita, että arvonanto Badoglioa ja kuningasta koh-
taan on huomattavasti kasvanut. Näiden miesten taito saavuttaa
kompromissitulos tekemällä mitä yllättävimpiä "combinazioni" on
jälleen herättänyt ihailua. Etelä-Italiassa kivettymään pääsyt
kriisi on vihdoin ratkaistu, kaikki puolueet on saatu osallistumaan
hallitukseen, jonka prestige luonnollisesti on tästä voittanut.
Croce ja Sforza on saatu mukaan, ja heidän nimensä jo sinänsä us-
kotaan balansoivan kommunistien vaikutuksen. Tšekäläiset monarkis-
tit olivat kiinnittäneet toiveita myös alussa mainitun De Nicolan
osallistumiseen hallitukseen, mutta arvelevat kruunun säilyttävän

häntä kompromettoitumattomana sen päivän varalle, jolloin Badoglio on korvattava toisella miehellä.

Tätä kirjoitettaessa uusi hallitus ei ole vielä antanut mitään ohjelmajulistusta eikä sen toimintakyvystä voi tietenkään ennakolta paljon arvailla. Kuitenkin lienee harhaanjohtavaa pyrkiä väheksymään - kuten Saksan täkäläinen suurlähetystö tekee - Badoglion ministeristön merkitystä sillä perusteella, että maa on vieraiden sotavoimien miehittämä. Onhan sanomattakin selvää, minkä asean Moskovalle tarjoaa Italian kokoomushallitus, jossa on neljä kommunistia mitä tärkeimmillä paikoilla ja jonka päämies, samaten kuin valtion päämies, saa kiittää asemansa säilymisestä neuvostodiplomatian tukea. Sillä niistä tiedoista, joita on saatu edellä selostettujen tapahtumien kulusta, saattaa päätellä, että vielä kerran Englannin ja Yhdysvaltojen diplomatia on toiminut flegmaattisesti ja luovuttanut näennäisen helposti voiton bolsheviikeille. Tosiasiaa ei pysty peittämään se, että Englannin lehdistö yrittää sivuuttaa sen kohdistamalla suvereenisen iyan Italian kuninkaaseen ja uuteen hallitukseen. Tähän asenteeseen sopii rinnastaa se ulkoasiain kansankomissaarin sijaisen Vyshinskin jo 17.4.44 Moskovassa antama selitys, jonka mukaan liittoutuneiden kontrollikomission Italian hallituskysymyksessä tekemät päätökset vastasivat täydelleen neuvostohallituksen esittämiä ehdotuksia.

Euroopan mantereelle on nyt muodostunut sen järjestelmän ensimmäinen näyte, joka todennäköisesti tulisi toteutettavaksi muissakin liittoutuneiden vapautettaviin kuuluviissa maissa. Lähitulevaisuus on varmaankin osoittava, minkälaisiin tuloksiin se vie. Samanaikaisesti ehkä alkaa selvitä, minkä hinnan Moskova on vaatimut

Vittorio Emanuelelle ja Badogliolle antamastaan tuesta. Oireelliselta vaikuttaa jo se Barin radion levittämä tieto, että Etelä-Italiaan on piakkoin odotettavissa bolsheviikkijoukkoja, jotka saapuisivat Badoglion meriministerin kutsusta.

V.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 810.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 14.

V. a. asiainhoitaja Tarkainen.

8/5-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 190/94.

Rooma S S A 10 P: N Ä touko K U U T A 19 44.

VIITTAUS:

P: N Ä K U U T A 19 P: T T Y n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ

No 54/129 SalD. 18 44

12/6-44	No -	Liitl. -
KYHÄÄ	CC/TE	ASIA
f	C10	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportit n:ot 14 ja 15.

Lähetystö kunnioittavasti oheistaa Ministeriölle
raporttinsa n:ot 14 ja 15, joiden nimikkeet ovat

Kommunismivaara Italiassa. I.

Kommunismivaara Italiassa. II.

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

v.a. Asianhoitaja.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 14.

Rooma ssa 8 p:nä touko kuuta 19 44.

Asia: Kommunismivaara Italiassa. I.

ULKOASIAINMINISTERIÖ	
54/129 SalD. 19 44	
12/6-44	No - Liitt. -
HYMIA	CSKTE ASIA
5	C10

Viimevuotisessa raportissani n:o 53, 22.12.43, totesin Italiassa ajan työskentelevän bolshevismiin hyväksi, samalla kuitenkin huomauttaen, että kommunismin leviämisen konjunktuuriluonteen vuoksi tässä maassa sekä "riippuen siitä, miten kehitystä muilta tahoilta (esim. suurteollisuuden, Vatikaanin tai Englannin ja Yhdysvaltojen taholta) hoidetaan, koko uhka saattaa aikanaan raueta esim. henkilökohtaisiin intriigeihin tai aineellisten etujen houkutukseen". Nyt, kolmannesvuotta myöhemmin, on syytä ottaa kysymys uudelleen tarkasteltavaksi tällä välin sattuneiden tapahtumien valossa.

Tämän vuoden neljän alkukuukauden aikana Italian sotaisessa kuvassa ei ole tapahtunut mitään ratkaisevaa muutosta. Nettunon mairinnousoperaationkin jätettyä Rooman valtauksen, jonka odotettiin muodostuvan myös sisäpoliittiseksi käännekohtaksi, edelleenkin epämääräiseen tulevaisuuteen, Etelä-Italiassa on täytyntä suorittaa osittainen kulissienvaihdos, jotta lopultakin saatiin si-
vutetuksi se kuollut piste, johon kysymys hallitsijan asemasta ja ministeristön demokratisoittamisesta olivat joutuneet. Näiden tapahtumien kulkua, joka alkoi neuvostohallituksen päätöksestä palauttaa diplomaattiset suhteet Italian kuningaskuntaan ja jonka

JAKELUOHJE:

.....
.....
.....

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

ensimmäinen erä päättyi Vittorio Emanuelen lupaukseen nimittää kruununprinssi Umberto sijaishallitsijaksi sekä antifascististen puolueiden astumiseen Badoglion hallitukseen, on selostettu lähetystön raporteissa n:o 11, 20.3.44, ja n:o 13, 23.4.44. Niiden yhteydessä on osittain käynyt selville, minkälaiset voimasuhteet ovat ohjanneet ja todennäköisyyden mukaan lähitulevaisuudessakin ohjaavat Italiassa tapahtuvaa kehitystä. Tarkasteltakoon ensin ulkoisia tekijöitä ja sen jälkeen väestön itsensä asennoitumista nimenomaan kommunismiin.

Noudattamalla alussa viitattua hypoteesia, jonka mukaan kommunismin leviämistä vastaan esiintyy sekä italialaisia että ulkopuolisia voimia, voidaan pian havaita, että edellisten vaikutus Etelä-Italiassa on nykyään arvioitava erittäin vähäiseksi. Fascistiset organisaatiot on luonnollisesti hajoitettu, ja Badoglion hallitus on nimittänyt erityisen komission johtamaan hallituskoneiston ja yhteiskunnan puhdistamista fascismin aikana kompromettoituneista aineksista. Fascisminvastaiset porvarilliset ja uskonnollismielisetkin puolueet ovat tehneet erilaisia yhteistyösopimuksia kommunistien kanssa sekä nyt viimeksi pitkin linjaa ottaneet osansa uudessa kansanrintamahallituksessa viimeksi mainittujen rinnalla x). Samaten on katsottava upseeriston, korporaatiokäsitettynä, menettäneen merkityksensä kommunismin leviämistä vastustavana elementtinä, sen jälkeen kuin sen ylimmistä jäsenis-

x) Hallituksen uudelleen muodostamisen yhteydessä Badoglion ja partito d'azione kesken esiintynyt erimielisyys, johon viittasin edellisessä raportissani ja joka johti puolueen siihenastisen johtajan eroamiseen puolueesta, ei suinkaan aiheutunut jälkimmäisen pyrkimyksestä karttaa yhteistyötä kommunistien kanssa, vaan siitä, että kuningaskysymyksen väliaikainen ratkaisu ja marsalkan suunnittelema salkkujenjako eivät tyydyttäneet puolueen Pohjois-Italiassa olevaa osaa. Tämän osan muodostavat ne Torinon takaisessa vuorotossa oleskelevat partisaanit ja näitä kannattavat ainekset, joita johtaa senaattori De Vecchi di Val Cismon, ainoa elossa oleva Rooman-marssin quadrumviro, ja joita väitetään olevan kymmeniätuhansia.

tä viisi on nimitetty uuteen hallitukseen, jossa vieläpä sotaministeriön alivaltiosihteerin paikalla on kommunisti. Mitä tulee suurteollisuuteen, sitä ei Etelä-Italiassa mainittavasti ole, ja finanssipiirien samoin kuin latifundistien lienee alistuttava ainakin kommunistien kontrolliin ellei ennen pitkää suorastaan näiden määräysvaltaankin siitä päätellen, että hallituksessa valtionvarain alivaltiosihteerin sekä maa- ja metsätalousministerin paikat on uskottu kommunistipuolueen edustajille.

Jatkettaessa tätä yhtälön pelkistämistä, joka Rooman nykyisen eristyneisyyden vuoksi pakostakin muodostuu jonkin verran spekulatiiviseksi, päädytään viimeisiin kotimaisiin voimatekijöihin, kruunuun ja kirkkoon.

Kruunu, joka todellakin näkyy olevan ainoa yhtynyttä Italiaa koossapitävä side - italialaisten kansallistunnosta tulee tuonempana puhetta -, on yhä edelleen ja ilmeisesti lähitulevaisuudessaakin yhtäläistettävä Vittorio Emanuele III:n kanssa, vaikkapa kävisikin niin, että kuningas Rooman valtauksen jälkeen lunastaisi lupauksensa Umberton nimittämiseksi sijaishallitsijaksi. Näinä kuukausina, joiden kuluessa tuo hallitsija on käynyt kamppailua valtaistuimestaan ja sukunsa semasta, hän vihdoin on löytänyt pyrkimyksilleen mahtavan tuen. Ja tuo tuki on juuri Moskova. Tuskin millään taholla saattaa enää olla harhakuva siitä, millä tavoin Vittorio Emanuele on tarttunut Neuvostoliiton ojentamaan käteen esiintyäkseen täten tarjoutuneen nojan turvin jonkin verran itsenäisenä länsivaltoihin päin. Eihän voine kieltää esinäkösitä, että kuninkaan lupauksessa vetäytyä hallitustehtävistä vasta Rooman valtauksen tapahduttua on annos länsivaltoihin suuntautuvaa arvostelua ja kiirehtimistähtoa, joka ei liene Moskovalle epämieluisaa. Vittorio Emanuele tuntuu päättäneen avata ovet

Neuvostoliiton vaikutusvallalle Italiassa, mutta toistaiseksi Roomaan ei ole saapunut täsmällisiä tietoja siitä, mitä kaikkia myönnytyksiä hän on tehnyt. Toisaalta on syytä epäillä Moskovan vilpitöntä halua säilyttää Italiassa monarkkinen valtiomuoto kauempaa, kuin pelkkä siirtymävaihe bolshevisointiin edellyttää^{x)}. Oli miten oli, konstellaatio osoittautuu sellaiseksi, että kunkin ja hänen pääministerinsä toiminnan johtotähtenä on jatkaa sydämellisten suhteiden kehittämistä Neuvostoliittoon, ainakin siksi kunnes ehkä tarjoutuu tilaisuus saavuttaa huomattavia etuja länsivaltojen tuen avulla.

Mitä vihdoin tulee kirkkoon, on ensiksi todettava, että Vatikaanilla ei ole suoraa yhteyttä Etelä-Italiaan^{xx)}. Tämänhän ei välttämättä tarvitse johtaa siihen, että kirkko rintaman eteläpuolella millään tavoin luopuisi siltä kommunisminvastaiselta linjalta, jota Vatikaani tähän asti on noudattanut. Toisaalta ei myöskään ole vielä todettavissa, että Moskova olisi haastanut Vatikaanin avoimeen kamppailuun (vrt. min. Holman raporttia n:o 19, 17.4.44). Sitä vastoin on merkkejä siitä, että kommunismi on Italiassa löytänyt yhä uusia ja entistä viehättävämmiltä näyttäviä soluttautumismuotoja, joita luulisi ainoastaan tosi-italialaisen kombinaatiokyvyn keksivän. Muuan näistä on n.s. kristillinen kommunismi. Onko kirkolla nykyään mahdollisuutta tuntuvasti vaikuttaa tuollaisten uusien virtausten kehitykseen?

x) Hallituksen uusien jäsenten, siis kommunistienkin, vanhoissa toimeenastujaisvalaansa pääministeri Badoglio vakuutti heille, ettei heidän vannomansa uskollisuus kuningasta kohtaan merkitse suinkaan sitä, että he luopuisivat tasavaltaisesta vakaumuksestaan. - Hallituksessahan on sitä paitsi m.m. se partito d'azione johtomiehiä, prof. Omodeo, joka muutamaa kuukautta aikaisemmin kehoitti kuningasta tekemään itsemurhan (vrt. lähetystön raporttia n:o 5, 4.2.44).

xx) Tästä luettiin Vatikaanin radiossa 4.5.44 välittelevä kommunikea.

tymiseen Etelä-Italiassa, ei ole Roomasta käsin pääteltävissä. Sikäli kuin saattaa tehdä johtopäätöksiä Vatikaanin itsensä helvitaraisesta suhtautumisesta kommunistishenkisiin uskovaisiin - mistä min. Holma on raporttoinut - voisi ex analogia olettaa, ettei kirkko etelässäkään toistaiseksi pyri ylen jyrkästi esiintymällä täydelleen vieroittamaan helmastaan äärimmäisyysai-neksia. Vaikkapa siis uskoisikin katolisen kirkon todella muodosta-van muurin kommunismin etenemisen tiellä, sen asenne on ehkä siksi elastinen, ettei avointa törmäystä tapahdu, ennen kuin vastapuoli on varmoissa asemissa x).

Kuten edellä olevasta käy ilmi, lienee syytä suhtautua pessimistisesti Etelä-Italian kotimaisten voimatekijöiden tämän-hetkiseen mahdollisuuteen ja tahtoon asettua vastustamaan kommu-nismin tunkeutumista. Rintama on sillä taholla murtunut.

Pohjois-Italiassa tilanne on sikäli erilainen, että täällä asema, saksalaisen miehityksen ja uusfascismin virkavallan alla, ei ole aivan selvä. Miehitysvallan ja fascistikomennon ohella täällä vaikuttavat samat tekijät kuin rintaman eteläpuolellakin ynnä sitä paitsi suurteollisuus. Mikä on oleva suurteollisuuden merkitys ja asema Italian tuonnempana yhdistyessä, sitä on mah-dotonta edeltäkäsän sanoa. Sitä vastoin voidaan nyt todeta, että uusfascismin sosialisointisäännökset ja -toimenpiteet ovat olleet omiaan vieroittamaan teollisuudenharjoittajia siitä rintamasta,

x) Sikäli kuin ulkopuolinen voi muodostaa itselleen kuvaa näistä usein erittäin hienosyisistä kysymyksistä, tuntuu siltä, ettei kirkonkaan piirissä olla yleensä syvästi huolestuneita kommunis-min leviämisestä. Erään Vatikaanin-ambassaadin monsignore selit-tikin minulle, että samaten kuin paavien aikaisemmin tuomitsema liberalismi ja heidän yhtäläisesti manaamansa sosialismi ovat vuosikymmenien kuluessa osoittautuneet yhdistettäväiksi kirkon piiriin, samaten kommunismikin aikansa ailahteltuaan palaa kirkon helmaan - ainakin Italiassa.

joka on seissyt kumouksellisia (- Pohjois-Italiassa usein patri-
oottisten nimellä käyviä -) voimia vastassa. On tavallaan koh-
talon ivaa siinä, että neofascismi, jonka piirissä kommunistinen
ajattelutapa on päässyt verraten paljon leviämään, virallisesti
esiintyy kommunismin vastustajana ja sosiaalisin uudistuksin pyr-
kii ehättämään kumousten edelle, mutta joutuu tällöin kalvamaan
pohjaa juuri niiltä voimilta, jotka luonnostaan ovat kommunismia
vieroksuvia.

Jää tarkasteltavaksi, mikä on Etelä-Italiassa vaikuttavien
ulkopuolisten voimatekijöiden, Neuvostoliiton, Englannin ja Yh-
dysvaltojen, asennoituminen kysymyksessä olevaan kehitykseen
sekä minkälaiseksi on arvioitava Italian kansan suhtautuminen
kommunismiin. Minulle tarjoutunee tilaisuus jatkaa esseetäni
seuraavassa raportissa.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 610.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 15.

Y. a. asiainhoitaja Tarkkainen.

9/5-44.

..... R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö . U L K O A S I A I N M I N I S T E R I Ö Salainen.
RAPORTTI n:o 15.

..... Rooma ssa 9 p:nä touko kuuta 19 44. ^{12/5-44} 54 129 Sal. 1944 No - Liitt. -
Asia: Kommunisminvaara Italiassa. II. RYHMÄ CS/TE ASIA
5 C10

Liittoutuneiden Italiassa saavuttamat asemat ovat huomatta-
vasti toisistaan eroavia, ehkäpä inkommensuraabeleitäkin. Etelä-
Italiahan on Englannin imperiumin ja Yhdysvaltojen sotavoimien
miehittäjä, jota paitsi taistelualueella on muitakin, esim. Puolan
ja Vapaan Ranskan joukkoja, mutta toistaiseksi maahan ei tiettä-
västi ole saapunut puna-armeijan osastoja. Tämä seikka antaa ti-
melkein lanteen sotilaalliselle aspektille/puhtaasti englantilais-amerikka-
laisen leiman. Valvontakomissiossa Neuvostoliiton edustus on sa-
manlainen kuin Englannin ja Yhdysvaltojenkin (vrt. lähetystön
raporttia n:o 11, 20.4.44), mutta diplomaattisesti sen asema on
siitä tuntuvasti parantunut, että Italiaan on saapunut neuvostohal-
lituksen edustaja Kostilev suurlukuisine lähetystöhenkilökunti-
neen. (Neuvostoliiton edustajalle ei näy annettun suurlähettilään
arvonimeä, nähtävästi varovaisuussyistä, jotka johtuvat näiden
diplomaattisten suhteiden palauttamisen länsivalloissa herättämäs-
tä voimakkaasta reaktiosta.) Toisaalta länsivalloilla on Italian
niemimaalla ja saarilla epälukeinen määrä erilaisia asiantuntijoi-
ta, siviilivirkailijoita, sanomalehtimiehiä ja liikemiehiä, joten
niillä on pysynyt kvantitatiivinen etumatka.

Ratkaisevimmaksi ja painavimmaksi seikaksi on kuitenkin

JAKELUOHJE:

tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
tuksiin.

luettava se, että neuvostohallituksen voi sanoa olevan edustet-
tuna itse Italian hallituksessa, jossa tosin on tunnettuja anglo-
fiilejäkin, kuten Croce ja Sforza, mutta ei muita ulkomailta tu-
levista ohjeista riippuvaisia henkilöitä kuin neljä kommunistia.
Nämä kommunistit ovat tietysti italialaisia. Keskusteltaessa
Roomassa monarkistien tai joidenkuiden puolueettomien diplomaat-
tien kanssa saa melkein järjestään kuulla sen käsityksen, että
italialainen kommunisti on vaaraton, etenkin siinä tapauksessa,
että hän on joutunut hallitukseen. Ruotsin tšekäläinen lähettiläs
pitää yksinpä kommunistipuolueen johtomiestä, Togliatti-Ercolia,
joka hallituksen muodostamisessa oli spiritus rectorina, verra-
ten viattomana salonkikommunistina, siitä huolimatta että Ercoli
on toistakymmentä vuotta ollut Kominternin italialaisena sihteeri-
nä. Samaten italialaisissa seurapiireissä ei tapaa juuri ke-
tään, jota kommunistien osallistuminen uuteen hallitukseen paljon-
kaan huolestuttaisi. Usko siihen, että "italialaisuus" voittaa
kaikki vieraat vaikuttimet, on vahva. Tajutaanko vaara Englannin
ja Yhdysvaltojen taholla selvästi ja onko näiden passiivinen
asenne Etelä-Italiassa katsottava ohimeneväksi, on ennen aikaista
sanoa.

On todettava, että kommunistit ovat hoitaneet leiviskänsä
taitavasti herättämättä liiallista epäluuloa ^{x)}. Avointa kommu-

x) Tänne on tullut tieto yhdestä ainoasta suuren mitan skandaa-
lista: Badoglion hallitus oli viime tammikuussa nimittänyt pienen
Materan kaupungin pormestariksi erään kommunistin. Tämä ryhtyi
heti vangitsemaan kaupungin kauppiaita, lääkäreitä, asianajajia
j.n.e. näiden kapitalististen sympatiojen vuoksi sekä tuomitutti
heidät ammuttaviksi. Myös papit pidätettiin ja kirkot suljettiin.
Kaupungin n. 7000 asukkaasta kolmasosa ennätti joutua oikeuden
eteen. Pormestari järjesti itselleen myös pienen puna-armeijan.
Badoglion poliisi tosin pidätti hänet apureineen, mutta päästi
vähän ajan kuluttua vapauteen - Neuvostoliiton vaatimuksesta,
kuten väitetään.

nistista kiihoitusta ei tiettävästi etelässäkään vielä kovin voimakkaasti harjoiteta. Hallituksen kommunististen jäsenten julkiset lausunnot ovat olleet harvoja ja asiallisia, vailla ylen silmänpistävää moskovalaista tendenssiä. Tämä eroaa huomattavasti hallituksen muiden jäsenten, etenkin liberaalien, menettelystä, näillä kun on tarvis tavan takaa antaa kotimaan ja ulkomaiden lehdille keskenään ristiriitaisia mielipiteenilmaisuja. Juuri menettelytavat, kuten hiljainen toiminta ja suunnittelu julkisen esiintymisen sijasta, osoittavatkin, että kommunistit - niin italialaisia kuin ovatkin - ajavat määrätietoista ohjelmaa, joka voi kypsyä toisten huomaamatta ^x). Mitä tulee nimenomaan rintaman pohjoispuoliseen Italian osaan, minulle on vakuutettu sekä Saksan ambassaadin että puolueettomien sanomalehtimiesten taholta, että täällä kommunistinen puolue on ainoa, jolla on todellinen organisaatio. Lisäksi on merkille pantavaa, että saksalaisten lausuman mukaan taipumattomimmat ja sankarillisimmat italialaiset on tavattu ammuttaviksi tuomittujen kommunistien joukosta.

Edellä selostettujen seikkojen ja suoritettujen arvioiden perusteella tullaan jo siihen tulokseen, että kommunismi tuskin kohtaisi tiellään vakavaa vastusta, jos miehitysjoukot vedettäisiin pois sekä Pohjois- että Etelä-Italiasta. Tällöin ei ole vielä ollenkaan otettu lukuun kommunismin levinneisyyttä eikä

x) Erään sveitsiläisen lehden kirjeenvaihtaja kertoi minulle käyneensä Badoglion viimekesäisen valtakauden aikana erään vasemmistopuolueiden yhteisen komitean istunnossa. Hänen huomiotaan oli herättänyt se, että samaan aikaan, kun kaikki muut vasemmistolaiset purkivat intonsa palopuheisiin, komitean ainoa kommunistijäsen työskenteli puuttumatta keskusteluun. Seurauksena oli se, että melkein kaikki komitean julkilausumat ja ohjelmanjulistukset samoin kuin sanomalehtiartikkelit olivat lähtöisin hänen kynästänsä. Tämä kommunisti liikkuu muuten vielä tänä päivänäkin Rooman kaduilla.

yleensä Italian kansan suhtautumista siihen. Mutta viimeksi mainituilla seikoillahan ei olekaan suurta merkitystä klassillisen bolshevistisen vallankumousteorian mukaan.

Kommunismin nykyiset asemat Italiassa voidaan määritellä siten, että johto on järjestäytynyt etelässä ja kannattajamassa on valmiina Pohjois-Italian teollisuusseuduilla ^{x)}. Puolueen kannatus kasvaa sitä mukaa, kuin Neuvostoliiton sotilaalliset ja diplomaattiset menestykset jatkuvat. Rooman italialaiset yleensä väittävät, ettei kommunismi ole milloinkaan saanut jalansijaa Etelä-Italiassa, jossa ei ole suurteollisuutta ja jossa väestön oppimattomuuden (sic!) vuoksi mikään poliittinen dogmatiikka ei menesty. Kuitenkin sieltä saapuvat tiedot kertovat sympatiojen bolshevikkeja kohtaan suuresti lisääntyneen jo yksistään näiden taitavan myötämielisyyden johdosta ^{xx)}. Roomassakin saattaa yhä useammin todeta, miten sokaiseva vaikutus puna-armeijan voitokkuudella on ollut aristokraattisten monarkistien ja älymystön suhtautumistavan muuttumiseen kommunismia kohtaan. Muissakin kansankerroksissa on sympatiaa venäläisiä kohtaan, sympatiaa, jota on synnyttänyt m.m. yleinen (joko oikea tai väärä) tieto italialaisten sotavankien Venäjällä saamasta hyvästä kohtelusta sekä muut

x) Saamieni tietojen mukaan Pohjois-Italian ja Rooman kommunistit eivät enää ole sidottuja niihin odottamis- ja passiivisuusohjeisiin, joista Ministeriölle muutama kuukausi sitten ilmoitin. Roomassa ja eräissä Pohjois-Italian teollisuuskaupungeissa oli toukokuun alkupäivinä lakkoja, jotka eivät kuitenkaan saaneet kovin merkittävää laajuutta.

xx) Muuan sveitsiläinen, joka on äskettäin tullut Etelä-Italiasta, on eräälle sanomalehtimiestuttavalleni sanonut bolshevikkiehdistäjien liittoutuneiden komissioissa olevan ainoita, jotka todella tehokkaasti ja auliisti auttavat italialaisia avunpyytäjiä (- mahdollisesti tosin länsivaltojen kustannuksella): Väestön suhtautuminen englantilaisiin ja amerikkalaisiin olisikin sen vuoksi tuntevasti kylmempää kuin venäläisiin tai näiden apureihin.

käsitykset Neuvostoliiton arvokkaista ja inhimillisistä ominaisuuksista ja teoista x).

Sympatia Neuvostoliittoa ja venäläisiä kohtaan ei sinänsä Italiassakaan merkitse kommunismin hyväksymistä, mutta se vie ja on jo vienytkin siihen, että vastustustahto laimenee ja että Venäjässä aletaan nähdä Italian vapauttaja. Näin murtuu ehkä sekin muuri, jonka kansallinen ennakkoluulo olisi voinut muodostaa. Tästä huolimatta tuntuisi luonnolliselta, että niissä väestönosissa, jotka eivät vielä ole epätoivon partaalla, - ja toistaiseksi Italian kansan suuri enemmistö on kuitenkin saanut pysyä syrjässä pahimmista koettelemuksista - kansallistunto saisi asennoitumaan ehdottoman torjuvasti vieraaseen kumousoppiin. Näin ei ole asianlaita siitä syystä, että kansallistunto Italiassa on oikeastaan hallusinaatio. Roomalasta ei sanottavasti huolestuta se, mitä esim. Napolissa tai Piemontessa tapahtuu ja päinvastoin, ja samaten saarten kohtalo on mannermaan asukkaille jokseenkin yhdentekevä. Yhteenkuuluvaisuuden todellinen voima ei nykyäänkään - alkuperäisen fascismin luoman valtakunnallisen aatekehän haihduttua - ulotu oman suvun, kaupungin tai maakunnan piirin ulkopuolelle. Monet kansallista kouliutumattomuutta todistavat ilmiöt voidaan selittää vain tuon "kellotapulihengen", spirito campanilen, nojalla. Siksipä välinpitämättömyys naapurimaakunnan tapahtumia kohtaan ja esim. juuri yleisen kommunisminvaaran vä-

x) Tyypillinen tapaus oli se, että kun Roomassa maaliskuun loppupuolella sattuneen vakavan attentaatin johdosta saksalaiset ampui-
vat kymmenen italialaista panttivankia kutakin attentaatissa sur-
mansa saanutta saksalaista sotilasta kohti, kaupungissa ennen pit-
kää levisi tieto Moskovan radiossa luetusta julistuksesta, jonka
mukaan Neuvostoliitto uhkasi vastedes kostaa jokaisen italialaisen
panttivangin hengen ammuttamalla kymmenen - toisten versioiden
mukaan jopa sata - saksalaista sotavankia. Tämä tieto, jonka
paikkansapitävyydestä en ole saanut mitään selkoa, on herättänyt
roomalaisissa sekä tyydytystä että ilmeistä turvallisuudentuntoa.

heksyntä ovat tavallisia. Toisaalta tällainen asennoituminen ei myöskään ole omiaan edistämään uusien valtiollisten ja yhteiskunnallisten opinkappaleiden leviämistä. Jokseenkin oikeutetusti voidaan väittää, että Italian kansan enemmistö on apaattisena syrjästäkatsojana seurannut fascismin vaiheita omaksumatta systeemin dogmaattista puolta. Tähän seikkaan vetoavatkin useat, jotka pyrkivät bagatellisoimaan kommunisminvaaraa. Näin ajattelevien kanssa voi varmaankin olla yhtä mieltä siitä, että Italian kansa ei ole a priori taipuvainen omaksumaan kommunismia. Mutta tuskin lienee otaksuttavaa, että bolshevistisen kumouksen suunnittelijat kysyvät kansan mieltä ennen toimintaan ryhtymistä.

Palataksemme lopuksi tarkastelumme lähtökohtaan, voimme todeta, että osa pelistä on jo pelattu. Useimmat kotimaiset kommunismin esteet ovat tällä hetkellä joko impotenssin tahi suorastaan hajaannuksen tilassa. Siitä huolimatta näitä kaikkia kommunisminvastaisia voimia ei suinkaan ole katsottava lopullisesti syrjäytetyiksi. Niiden merkityksen paluu riippuu tietysti olojen kehityksestä, s.o. toistaiseksi etupäässä sotatapahtumien kulusta. Ulkopuolisista voimista Englanti ja Yhdysvallat ovat viime kuukausina menettäneet vaikutusalueetta Neuvostoliiton hyväksi, joka edellisten miehittämässä sekä osittain ravitsemassa ja rahoittamassa maassa saa verraten avoimesti ajaa omia kumouksellisia pyyteitään. Tämä tapahtuu niin taitavasti ja niin helposti italialaisia kanavia pitkin, että se tällä hetkellä näyttää "olennaisesti demokraattiselta politiikalta" - lainataksemme Journal de Genève'in sanoja. Minkälaiset mahdollisuudet länsivalloilla vielä on kääntää kehityksen kulkua Italiassa, on nyky-

ään tietysti vaikeata arvata. Siitä kuitenkin saanee olla varma, että - ellei jo sitä ennen mitään mullistusta tapahdu - kun miehitysjoukot aikanaan poistuvat maasta, täältä eivät samanaikaisesti katoa kommunistisen kiihoitus- ja organisaatiotyön tulokset.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 810.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 16.

V.a. asioin hoitaja Tarhainen.

13/5-44.

R O O M A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 195/95.

Rooma S S A 15 P: N Ä touko KUUTA 19 44.

VIITTAUS: N

P: N Ä KUUTA 19 P: TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ

53/129 Sal 44

7/6-44

NO -

LIP -

THMA

COATE

ASA

5

C/10

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Rooman-lähetystön raportit n:ot 16 ja 16a.

Lähetystö kunnioittavasti lähettää Ministeriölle
oheisena raporttinsa n:ot 16 ja 16a, joiden nimikkeinä ovat
Liettuan ent. lähettilään ajatuksia maansa kohtalosta,
Liettuan ent. Rooman-lähettilään asema.

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

v.a. Asianhoitaja.

RAPORTTI n:o 16.

Rooma ssa 13 p:nä touko kuuta 19 44.

Asia: Liettuan ent. lähettilään
ajatuksia maansa kohtalosta.

VIERASTAIVIMIN		
53/129 Sal	44	
7/6-44	No -	-
KYHÄ	OLU	ASA
5	C10	

Ollessani viimeksi, 12.5.44, yksinani käymässä Liettuan entisen Rooman-lähettilään Lozoraitiksen luona, joka nykyään elää täällä yksityishenkilönä asuen maansa Vatikaanin-lähettilään Girdvainiksen kotona, hän esitti muun päivänpolttavan keskustelume ohessa laajahkon katsauksen Baltian maiden ja etenkin Liettuan oloihin ja tulevaisuuteen. Koska tämä Liettuan entinen ulkoasiainministeri erittäin valppaasti seuraa nykyisiä maailmantapahtumia ja koska hänen ajatuksillaan on yleistä kantavuutta etenkin siinä tapauksessa, että hänellä vielä tulevaisuudessa saattaa olla tärkeä osa Itämeren maiden kysymysten ratkaisussa, katson olevan aihetta selostaa hänen lausumaansa.

Ministeri Lozoraitiksen, niin sanoaksemme, ohjelma Liettuan kysymyksessä voidaan hänen oman luokittelunsa mukaan jakaa kolmeen pääkohtaan:

- a. Yhteistyö Venäjän kanssa ei tule kysymykseenkään.
- b. Niin kauan kuin Saksa kieltäytyy myöntämästä Liettualle täyttä itsenäisyyttä ja oikeutta itse määrätä sotavoimiensa käytöstä, ei ole aika puuttua sotatoimiin liettualaisiin voimin, jotka Saksan sodanjohto voi hajoittaa ties minne pitkin itärintamaa, mahdollisimman kauaksi kotimaan rajoilta. Kuitenkin: jos Liet-

JAKELUOHJE:

tavallinen

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

tuan aktiivinen osallistuminen sodankäyntiin todella ratkaisevasti vaikuttaisi sotaonnen kääntymiseen itärintamalla, Lozoraitiksen mielestä liettualaisten joukkojen astuminen rintamalle olisi suotavaa, riippumatta siitä, kävisikö taistelu siinä tapauksessa itsenäisen Liettuan lipun alla vai ei. Kysymykseeni, kenen kompetenssiin kuuluisi päättää, milloin tuo hetki koittaa, Lozoraitis sanoi sen riippuvan kotimaassa olevista arvostelukykyisistä henkilöistä. Tiedusteluuni, olivatko nuo arvostelukykyiset henkilöt nykyään vastuunalaisissa asemissa, hän selitti asianlaidan olevan sellaisen, että saksalaisten kanssa yhteistyössä olevat "Generalräte" eivät poliittisessa mielessä ole paljонkaan arvoisia. Hänen varovaisista sanoistaan kävi ilmi, että ne henkilöt, joita hän pitää todellisina patriootteina ja arvostelukykyisinä, pysyvät syrjässä kollaboraatiosta.

c. Lozoraitis sanoi täydelleen hyväksyvänsä liettualaisen poliisivoiman järjestämisen ja olemassaolon jo nykyvaiheessa. Poliisivoimahan toimii oman maan rajojen sisäpuolella ja sen tehtäviin kuuluu m.m. venäläisten partisaanien neutralisointi. Lähettiläs mainitsi jonkin tapauksen, joka osoittaa Liettuan alueella tälläkin hetkellä olevan niin ison bolshevistisen partisaanipesän, että tässä on voitu pitää säännöllisiä sotilasharjoituksia.

Lozoraitis sanoi näiden näkökohtien vastaavan niitä periaatteita, joiden varassa Baltian maiden yhteistyötä hahmotellaan. Mainitsin hänelle tiedoista, jotka koskivat virolaisten joukkojen menestyksellistä osallistumista Narvan rintaman taisteluihin sekä yleistä liikekannallepanoa Liettuassa. Lähettiläs tunsi

nämä seikat ja korosti vielä kerran sitä, että kotimaassa olevat henkilöt voivat ehdottomasti paremmin kuin ulkomailla pysyvät päätellä, miten kulloinkin on meneteltävä. Koska mielestäni hänen siinä ajatuksessaan, jonka olen edellä merkinnyt sillä, on ilmeinen aukko, pyysin häntä selittämään, miten voidaan hetken tullen kyllin nopeasti ja tehokkaasti siirtyä passiivisesta kannasta ratkaisevaan aseelliseen toimintaan. Lozoraitiksen vastaus oli valaiseva: hän myönsi, että tässä oli vielä avoin "käytännöllinen" kysymys, jota ei ollut selvitetty. Keskustelumme kuluessa hän nimenomaisesti huomauttikin, että hänen käsityksensä mukaan saattaa syntyä sellainen tilanne, ettei ole suotavaa tehdä liettualaisin voimin vastarintaa bolsheviikeille, vaan on sallittava näiden "ohimenevästi" tunkeutua maahan.

Ennen kuin jatkan keskustelumme selostamista, huomautan parista seikasta, jotka muodostavat Lozoraitiksen ajatuksenjuoksun varsinaisen taustan. Hänen pääteesejään on ensiksikin se, että sillä, joka tänään kuolee, ei ole enää mitään omistumisen mahdollisuuksia, jota vastoin sillä, jonka elämä jatkuu esim. kaksi vuotta, voi olla ties mitä mahdollisuuksia edessään. Toiseksi Lozoraitis eräessä aikaisemmassa keskustelussamme avoimesti myönsi rakentavansa laskelmansa sille perustalle, että Saksa nujerretaan tässä sodassa. Kun nyt muistutin hänelle siitä epäsäännöllisin väliajoin toistuvasta huhusta, joka tietää Saksan ja Neuvostoliiton suunnittelevan tai puuhaavankin erillistä rauhaa, hän myönsi moisen hypoteettisen kääntein täydelleen tuhoavan hänen arvioperustansa. Hän ei (- sen tähden -) suostukaan pitämään tuollaisen erillisrauhan mahdollisuutta todennäköisenä.

Lozoraitis korosti moneen kertaan Itämeren maiden suunnitelmien yhtenäisyyttä nykyhetkellä. Tiedän hänen erittäin ahkerasti seurustelevan Viron entisen tšekäläisen lähettilään Leppikin kanssa, mutta ymmärtääkseni tällä ei ole kovinkaan hyviä yhteyksiä ulkomaille. Toisaalta taas Latvian viimeinen Rooman-lähettiläs Spekke on siirtynyt Italian kansalaiseksi, eikä enempää Lozoraitis kuin Leppik häntä erityisesti kunnioita. Näin ollen Lozoraitiksen vakuuttama Baltian maiden yhteistyö on varmaan taottu jossakin toisessa pääkaupungissa. Hän korosti sitä paitsi, ettei yhteisten tulavaisuudensuunnitelmien laatiminen rajoittunut varsinaisiin Baltian maihin, vaan ulottui Puolaan ja muihin reunavaltioihin. Liettuan lähettiläs sanoi kaikissa Venäjän läntisissä naapurimaissa Suomenlahdelta Mustaan mereen nyt ymmärrettävän yhteistoiminnan välttämättömyys. Tästä ryhmästä hän poisti Tšhekkoslovakian, sikäli kuin tuosta maasta tulisi Venäjän rajanaapuri.

Lozoraitis kiinnitti päähuomion Puolan asenteseen, josta hän puhui verraten laveasti. Puolan pakolaishallituksen kosketuksen Baltian maihin (s.o. siis näiden maiden joihinkuihin ulkomaille eläviin lähettiläisiin) hän määritteli kiinteäksi ^{x)}. Puolan hallituksen politiikka, joka pääasiassa tähtää ajan voittamiseen, on Lozoraitiksen sanojen mukaan pohjaltaan ehdottomasti Venäjän vastaista. Sen Moskovalle tekemät myönnytykset on käsitettävä tässä mielessä. Tekemääni tiedusteluun lähettiläs vastasi puheitten puolalaisesta salaisesta armeijasta, joka saksalaisten selän takana toimisi bolsheviikkien ohjeiden mukaisesti, olevan tahalli-

x) Eräistä tiedoista päätellen Liettuan Vatikaanin-lähetystö on verraten läheisessä kanssakäymisessä Puolan Vatikaanin-ambassaadin kanssa.

sesti paisutettuja. Sala-armeijan merkitys olisi sitä paitsi katsottava jo siitäkin syystä melkein kadonneeksi, että bolsheviikit olivat ammuttaneet ensimmäiset heidän kanssaan yhteyteen päässeet puolalaiset partisaanit, mikä tietysti on ollut omiaan jyrkentämään Puolan hallituksen asennetta Venäjään. Lozoraitis tiesi bolsheviikkien jo nyt vainoavan Puolan sotavoimien ylipäällikön, kenraali Sosnkovskin, henkeä.

Kysymykseeni, tiesikö hän Puolan hallituksen esiintyneen ja esiintyvän Lontoossa ja Washingtonissa Baltian maiden puolesta, Lozoraitis vastasi myöntäen, jättäen kuitenkin selittämättä, missä yhteydessä tämä on tapahtunut. Hänellä tuntui muuten olevan se käsitys, ettei Puolan hallituksen asema ole nykyään niin heikko kuin vielä viime syksyn alussa. Tämän käsityksensä hän perusti m.m. siihen, että hänellä oli jokseenkin varmasta lähteestä saatu tieto siitä, että Turkki olisi jonkin aikaa sitten ilmoittanut Englannin hallitukselle pitävänsä Puolan osaksi tulevaa kohtelua liittolaisuutensa mittapuuna ja sen mukaisesti määräävänsä oman asenteensa. Turkin ilmoitus olisi tehnyt vaikutuksen Lontoossa ja aiheuttanut jonkinlaisen käänteen Englannin ja Yhdysvaltojen suhtautumisessa Puolaan.

v.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen.
Tuttu Tarkiainen.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: 810.

ASIA: _____

Roomassa olevan lähetystön raportti n:o 16 a.

V. a. asiainhoitaja Tuuskainen.

13/5-44.

RAPORTTI n:o 16 a.

Rooma ssa 13 p:nä touko kuuta 19 44. 53 129 Sal 44

Asia: Liettuan ent. Rooman-lähettilään
asema.

7/6-44 No -		Liit.
5	C/10	ASIA

Kuten Ministeriölle aikaisemmin ilmoitin, olin saanut tiedon siitä, että Yhdysvalloissa puolisen vuotta sitten tapaturmaisesti kuollut Liettuan viimeinen presidentti Smetona oli jälkikäädöksessään määrännyt "liettualaisten johtajaksi" maansa entisen ulkoasiainministerin ja Rooman-lähettilään Lozoraitiksen. Tiedoittajani, Viron entisen Rooman-lähettilään Leppikin, mukaan Lozoraitis oli jo ryhtynyt kaikessa hiljaisuudessa hoitamaan tähän asemaansa kuuluvia tehtäviä, vaikka Smetonan jälkikäädös ei tietävästi ollut vielä saapunutkaan Eurooppaan.

Sen keskusteluni kuluessa ministeri Lozoraitiksen kanssa, josta teen selkoa tämämpäiväisessä raportissani n:o 16, pyrin saamaan vahvistuksen edellä mainitsemaani tietoon. Tällöin Lozoraitis, useaan kertaan korostaen puhuvansa "ystävälle, jolta tieto ei mene kolmansille, hallitusta lukuun ottamatta", kertoi pääasiassa seuraavaa.

Hän myönsi, että jatkuvaisuus Liettuan valtion johdossa on turvattu ja että maalla on "johtaja", joka oikean hetken koittaessa astuu näkyviin. Sana johtaja on kuitenkin harhauttava, sillä järjestely on täydelleen valtiosäännön mukainen. Liettuan presi-

JAKELUOHJE:

Ei monistettava.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

dentillähän on oikeus nimittää pääministeri tarvitsematta tähän valtioaktiin mitään varmennusta. Pääministerillä on puolestaan presidentin valtaoikeudet, tämän estyessä virantoimituksesta tahi kuollessa. Ennen kuolemaansa presidentti Smetona oli nimittänyt pääministerin juuri siltä varalta, että valtionpäämiehen paikka tulisi avoimeksi. Lozoraitiksen sanojen mukaan tuon asiakirjan sisällyksen tuntee vain ehkä viisi ihmistä maailmassa. Kysyessäni, kuuluuko hän näihin viiteen, lähettiläs vastasi myöntäen. Kun edelleen tiedustelin, saattoiko hän vahvistaa saamani ilmoituksen, jonka mukaan hän itse on tuo presidentti Smetonan seuraajakseen määräämä mies, Lozoraitis ei sanonut voivansa vastata mitään. Hänen hymynsä ja ilmeensä olivat kuitenkin yhtä merkitsevät kuin myönteinen vastaus.

Lozoraitis kertoi, että hänen ehdotuksestaan oli pidetty Liettuan lähettiläiden neuvottelukokous (- paikkaa hän ei maininnut -) bolsheviikkien miehitettyä Liettuan. Kokouksessa oli vahvistettu hänen laatimansa toimintaohjelma, jota hän myöskään ei halunnut selostaa, vaan jonka hän valittaen totesi jääneen useissa kohdin toteuttamatta. Lähettiläs korosti, kuten edellä sekä toisessa tämänpäiväisessä raportissani olen maininnut, sitä, että presidentin valtuudet saanut pääministeri astuu näkyviin vasta oikean hetken koittaessa ja että nykyään ratkaisu Liettuan kysymyksissä jää maassa oleskelevien henkilöiden käsiin.

Tiedustellessäni, miten hän on suunnitellut itse menettelevänsä, hän vastasi jäävänsä paikoilleen. Hän, samoin kuin Viron tšekäläinen lähettiläs, ovat sillä kannalla, että heidän tulee edustaa maittensa sodanedellisten laillisten hallitusten antamien määräysten jatkuvaisuutta. Niinpä he siitä huolimatta, ettei

heille nyt tunnusteta lähettilään asemaa, odottavat olosuhteita, jotka sallivat heidän vaatia tämän tunnustamista. Kummallekaan ei kuitenkaan ajatus siirtyä johonkin puolueettomaan maahan ole ollut vieras. Lozoraitis arveli tuollaisen suunnitelman toteuttamisen nykyään olevan siksi epätodennäköisen, ettei hän puolestaan aio tehdä yritystä saksalaisten luvan hankkimiseksi. Hän epäili voivansa joutua, siinä tapauksessa, että hän saksalaisille osoitaisi pyrkimyksiä vaihtaa olinpaikkaa, taivutetuksi asettumaan Liettuaan, oloihin, joissa hänellä ei olisi toimintavapautta ja joissa hän kompromettoituisi.

Lozoraitis tuntuu kiinnittävän toiveita tuttavuuteensa Englannin Italiaan nimittämän pääkomissaarin Sir Noel Charlesin kanssa sekä odottavan, samaten kuin Leppik, tukea sekä tältä että englantilaisilta ja amerikkalaisilta sanomalehtimiehiltä. Kumpikaan lähettiläs ei kuitenkaan pidä mahdottomana, että liittoutuneiden aikanaan saapuessa Roomaan bolsheviikit koettavat saada nämä Baltian maiden edustajat hengiltä. He pitävät salamurhaa todennäköisempänä kuin avointa luovutuspyyntöä.

Katsoen edellä selostamani asian arkaluontoisuuteen Lozoraitiksen henkilökohtaisen turvallisuuden kannalta sekä siihen, miten luottamuksellisena hän sen kertoi, pyydän kunnioittavasti, ettei Ministeriö monista tätä raporttia.

V.a. Asiainhoitaja:

Tuttu Tarkiainen
Tuttu Tarkiainen.